

LATİN AMERİKA'DA ÖRTÜŞEN BÖLGESELÇİLİK*

OVERLAPPING REGIONALISM IN LATIN AMERICA

Gökhan KATITAŞ**

Öz

20. yüzyılın ortalarından itibaren var olmaya başlayan ve Soğuk Savaş sonrası dönemde görünür-lüğü, bilinirliği ve etkinliği artan bölgeselcilik hareketleri, uluslararası siyaset arenasında önemli bir yere sahiptir. 1992 yılında imzalanan Maastricht Anlaşması ile Kıta Avrupası'nın en önemli bölge-sel örgütünün Avrupa Birliği'ne evrilerek başta ekonomik alan olmak üzere çeşitli konularda başarıya ulaşmış olması, diğer bölgelerde yer alan ülkeleri de bölgeselcilik hareketlerine katılmaya sevk etmiş-tir. Bu bölgelerden bir tanesi de Latin Amerika'dır. Coğrafi keşifler ile birlikte İspanyolların ve Portekizlilerin egemenliği altında yaşayan Latin Amerika toplumu, zaman içerisinde parçalı bir karaktere bürünmüş ve bölgede çeşitli ülkeler oluşmaya başlamıştır. 19. yüzyıldan itibaren bağımsızlıklarını elde etmeye başlayan Latin Amerika ülkeleri, bölgenin ve sonrasında küresel arenanın yeni hegemon dev-leti olan Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı bir araya gelme arzusu gütmeye başlamışlardır. İlk olarak Simon Bolivar tarafından dile getirilen bu düşünceler, 20. yüzyılda bölgesel örgütlerin çatısı altında uygulamaya dökülmeye çalışılmıştır. Ancak, bölgede birçok benzer konulara hitap eden ve bu konu-larda farklı normları benimseyen örgütler ortaya çıkmıştır. Bu durum literatürde örtüşen bölgeselci-lik olarak yer almaktadır. Bu çalışmada Latin Amerika'da yer alan bölgesel örgütler olan MERCOSUR, ALBA, UNASUR ve CELAC örtüşen bölgeselcilik çerçevesinde incelenmiştir. Bu inceleme yapılırken, içerik analizi ve karşılaştırmalı yöntem ile örgütlerin resmi dokümanları irdelenerek hitap ettiği ko-nular saptanmıştır. Devamında örgütlerin etkinlik düzeyleri sırasıyla fenemoloji ve detaylı veri analizi yöntemleri ile ekonomik ve politik düzlemde analiz edilmiştir. Ekonomik düzlemde örgütlerin ekono-mik entegrasyonun birincil amacı olan örgüt içi mal ve hizmet dolaşım hacmi ile bu hacmin hem La-tin Amerika ölçeğinde hem de küresel ölçekte oranlaması incelenmiştir. Politik düzlemde örgüt üye-lerinin uluslararası meselelerde ortak bir şekilde hareket edip etmedikleri, Birleşmiş Milletler Genel

* Makalenin Gönderim Tarihi (Received): 23.01.2019; Makalenin Kabul Tarihi (Accepted): 06.05.2019

** Marmara Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, ORCID ID: 0000-0003-0041-7669

Meclisi'nde verdikleri oylar saptanarak ortaya koyulmuştur. Elde edilen veriler doğrultusunda, analiz birimleri olan dört örgütün örtüşen bölgeselcilik kapsamına girdiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Örtüşen Bölgeselcilik, Latin Amerika, ALBA, CELAC, MERCOSUR, UNASUR.

Jel Kodu: P48, N26, N46, N96.

Abstract

Regionalism movements that emerged in 20th century and increased its visibility, awareness and effectiveness in post-Cold War era have critical position in international arena. Along with success of European Union, especially in economic field, through Maastricht Agreement signed in 1992, had led to involvement of other countries in various regions into regionalism movements. Latin America is also one of these regions. After geographical discoveries, communities of Latin America had lived under control of the Spanish and the Portuguese. In the course of time, the region had transformed into sectional character. As of 19th century, Latin American countries started to obtain their independencies. Then, these countries initiated to come together against the United States that has become hegemonic power of the region. Unification ideas on the region were firstly uttered by Simon Bolivar in the 19th century; those ideas concretized under various regional organizations in the 20th century. This issue is called as overlapping regionalism in the literature. In this paper, MERCOSUR, ALBA, UNASUR and CELAC, that are regional organizations established in Latin America, had been scrutinized within the context of overlapping regionalism. First, their founding treaties and other official documents is analyzed through comparative method and content analysis in order to determine subjects and fields that they are interested in. Then, efficiency level of these organizations is investigated within two aspects as economical and political dimensions via phenomenology and detailed data analysis methods. For this, trade volume of intra-organizational is examined and we find that member countries in all organizations, except for ALBA, increased their trade volume under their scope. On the other hand, we analyze each organization whether they act in common direction on international issues through their voting behaviours within the United Nations General Assembly (UNGA). In this sense, the most ideological organization, ALBA was the most successful establishment among them. While MERCOSUR was in the second place, CELAC had the worst record. When Venezuela was taken out from MERCOSUR, and Bolivia and Venezuela were excluded from UNASUR; common voting behaviour rate of these two organizations increased. Pure consensus rate rose from 66% to 77% in MERCOSUR and from 58% to 60% in UNASUR. The same issue is also valid in ALBA. When we only examine the voting preferences of the ALBA-quartet, Bolivia-Cuba-Nicaragua-Venezuela, we observe that their cohesion increased to %99 in pure consensus, to %100 in abstained consensus. However, this was not valid for CELAC because of including different member states from various political understanding. As a result of investigation of political dimension through UNGA voting records, at first ALBA was the most coherent organization. Secondly, when the ideological convergence of member states increased, their voting behaviour resembled each other. The last but not least, if the scope of regional organizations increases, their level of convergence on international issues decreases. As a result, we can affirm that there is overlapping regionalism among regional organizations in Latin America. This situation creates some struggles for these entities due to having same members and implying different norms in same subjects. In consequence, while entities were successful in creation of

intraorganizational movements of goods and products, they were distant from pure consensus in political term.

Keywords: Overlapping Regionalism, Latin America, ALBA, MERCOSUR, UNASUR, CELAC.

JEL Codes: P4, N26, N46, N96.

1. GİRİŞ

20. yüzyılın ortalarından itibaren var olmaya başlayan ve Soğuk Savaş sonrası dönemde görünürlüğü, bilinirliği ve etkinliği artan bölgeselcilik hareketleri, uluslararası siyaset arenasında önemli bir yere sahiptir. Özellikle Kıta Avrupası'nda etkin bir çerçeveye oturtulan bölgeselcilik girişimleri, bu coğrafyada Benelux Gümrük Birliği ile var olmaya başlamış ve Avrupa Kömür Çelik Topluluğu ile güçlenerek varlığını sürdürmüştür. Soğuk Savaş döneminde etkinlikleri sorgulanan bölgesel örgütler, 1990'lardan itibaren, özellikle Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun Maastricht Anlaşması ile Avrupa Birliği'ne evrilmesiyle beraber, başarıya ulaşılabilecek siyasi projeksiyonlar olarak algılanmış ve çeşitli konularda çeşitli ülkeler tarafından değişen ve dönüşen yaklaşımlar çerçevesinde oluşturulmaya başlanmıştır.

Klasik manasıyla belirli bir coğrafyada iktisadi, siyasi ve kültürel çıkarları gözeten bir ideoloji doğrultusunda, yakınsayan kimlikler, ortak duygular ve kesişen hedefler çerçevesinde oluşturulan bölgesel örgütler, iç ve dış kaynakların etkin dağılımına odaklanan ulusüstü yapılar olarak nitelendirilmektedir. Süreç içerisinde bu bölgeselcilik anlayışı değişime uğramıştır. Yeni bölgeselcilik olarak nitelendirilen ve böylece değişime uğrayan bölgeselcilik kavramı; Soğuk Savaş'ın askeri ve siyasi bloklarına esneklik kazandırmayı öngörmekte ve aktörleri aynı anda hem rekabetçi hem de işbirlikçi bir konuma koymaktadır (Hettne, Inotai & Sunkel, 1999). Açık bölgeselcilik olarak da nitelendirilen bu bölgeselcilik tarzı bir yandan coğrafi yakınlığı göz ardı ederken, diğer yandan yerel ve kültürel unsurların varlığını küreselleşme olgusuna karşı koruyan bir karaktere sahiptir (Makarychev, 2013). Bölgeselcilik alanında artan örgütler ve devamında elde edilen veriler neticesinde karşılaştırmalı bölgeselcilik ayrımı da yapılmaya başlamıştır. Bölgeselcilik türleri noktasında yeni bir ayrım ise örtüşen bölgeselcilik kavramı olarak literatüre girmiştir.

Aynı coğrafyada benzer hedefler doğrultusunda kurulan ve aynı üye profiline sahip olan bölgesel yapılanmaların konu edildiği örtüşen bölgeselcilikte; artan bölgesel örgüt sayıları, anlaşma metinleri, örgüt hedefleri ve üye olan devletler incelenmektedir. Bu çalışmada da örtüşen bölgeselcilik konusu Latin Amerika kapsamında irdelenmiş olup, bu bölgede öncelikli önemli pozisyona sahip olan ALBA, MERCASUR, UNASUR ve CELAC üzerinden değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu değerlendirme yapılırken, örgütlerin kuruluş amaçları, üye devletleri, değişen ve yenilenen hedefleri dikkate alınmıştır. Bu çerçevede çalışmada ilk olarak bölgeselcilik kavramı açıklanmış, ardından bölgeselciliğe dair teorilere yer verilmiştir. İkinci bölümde örtüşen bölgeselcilik kavramı ve literatürü tarihsel olarak Latin Amerika

bölgeselciliği özelinde ortaya koyulmuş olup, devamında ise incelenmiş olan örgütlerin kuruluş süreçleri, anlaşma metinleri ve hedefleri irdelenmiştir. Son bölümde ise elde edilen bulgular ışığında Latin Amerika'da örtüşen bölgeselciliğin meydana gelmesinde rol oynayan etkenlerin neler olduğu ve bu bölgesel örgütlerin etkinliğine yönelik değerlendirmeler ortaya koyulmuştur. Bu doğrultuda, çalışmada Latin Amerika'da örtüşen bölgeselciliğin olup olmadığı, varsa hangi düzeyde olduğu ve neden örtüşen bölgeselciliğin bölgede var olduğu soruları tarihsel inceleme, karşılaştırmalı analiz, içerik analizi, fenomenoloji ve detaylı veri analizi araştırma metotlarından faydalanılarak cevaplanmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda çalışmadaki bağımsız değişkenler anlaşma metinleri, değişen ve eklenen örgüt hukuksal metinler, ticaret hacimleri ve Birleşmiş Milletler Genel Meclisi (UNGA) Oylamaları iken; bağımlı değişken olarak Latin Amerika'daki bölgesel örgütler olan ALBA, MERCASUR, UNASUR ve CELAC belirlenmiştir.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Bu çalışmada yer alan literatür taraması bölgeselcilik kavramı ve bölgeselcilik teorileri ile Latin Amerika'daki bölgeselcilik tarihi olarak ikili bir ayırım yapılarak hazırlanmıştır. İlk bölümde bölgeselcilik kavramı ilişkili olduğu terimlerle ve yaşadığı dönüşümlerle açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca konuya yönelik uluslararası ilişkiler disiplininde yer alan başlıca teorilerin bakış açılarına yer verilmiştir. İkinci bölümde ise Latin Amerika teriminin ortaya çıkış sürecinden başlayarak, bu coğrafyada tecrübe edilen bölgeselcilik geçmişi hayata geçirilen örgütler ile beraber ortaya koyulmuştur.

2.1. Bölgeselcilik Kavramı ve Teorileri

Bölge çalışmaları yapılırken değinilmesi gereken ilk husus bölgeselcilik ile bölgeselleşme kavramları arasındaki farklılıktır. Bölgeselleşme resmi veya gayri resmi tüm yapıları içeren, norm oluşturma ve yayma kıstasını göz ardı eden ve devlet dışı aktörlerin girişimlerini de içeren bir terim iken, bölgeselcilik resmi bir kurum çatısı altında, norm oluşturma ve yayma gayesine sahip olan ve devletler tarafından yürütülen girişimleri ifade eden kavramdır. Bu kapsam oluşturulan bölgesel kurumlar benimsedikleri yönetim anlayışına göre ikiye ayrılmaktadır; Hükümetlerarası örgütler ve ulusüstü yapılar. İlkinde, devletlerin sahip oldukları güç örgüt içerisinde baskındır. Başkanlık seviyesinde görüşmelerle kararlar alınırken, devletlerin kuruma yaptıkları yetki devri yok seviyesindedir. Bundan dolayı devletlerin bir araya gelme nedeni işbirliği zemini oluşturmaktır. Diğerinde ise normlar ve kurallar daha etkin bir durumdadır. Örgüt çatısı altında alınan kararlar aktörlere uygulanması noktasında dikte edilirken, devletler örgüte yetki devrinde bulunmaktadır. Bu tarz bir yapılanmanın oluşturulmasındaki amaç süreç içerisinde bölgesel entegrasyonu gerçekleştirebilmektir. Entegrasyon seviyesinin belirlenmesine yönelik ise ikili bir ayırım vardır. Bunlar ortaklama (Pooling)

ve delagasyon'dur. Ortaklamada aktörler ulusüstü yapılara sınırlı bir egemenlik devrinde bulunurken, delagasyon sisteminde ise bu kurumlara yapılan yetki devri daha üst seviyededir.

Görece yeni bir olgu olarak nitelendirebilecek olan bölgeselcilik kavramı, erken dönemde coğrafi kısıtlamalar, etnisite ve kimlik uyuşması, yalnızca devletlerin taraf olabildiği gibi kalıplar ile Avrupa merkezli olarak ele alınırken, tarihsel süreç içerisinde değişimlere ve dönüşümlere uğramıştır. Bunun neticesinde coğrafi sınırlara sıkıştırılmayan ve devlet olmayan aktörlerin de katılabildiği bölgesel oluşum anlayışına evrilen bölgeselcilik meselesi, dünyanın diğer coğrafyalarında da siyasi hedefler olarak belirlenmeye ve uluslararası arenada öncelikli konulardan birini oluşturmaya başlamıştır. Bu sebeple uluslararası ilişkiler disiplininde kendisine yer edinen bölgeselciliğe yönelik analiz düzeyine ve eylem mantığına göre çeşitli yaklaşımlar bulunmaktadır. Güç temelli ve rasyonalist yaklaşımlar bölgeselcilik meselesinde devlet odaklı olarak değerlendirmelerde bulunmaktadır. Güç temelli yaklaşımlar için oluşturulan yapılar neticesinde güç dağılımında meydana gelen değişiklikler önemli bir husus iken, rasyonalistler için ise bölgeselcilik girişimlerinin temelinde bir araya gelen aktörlerin benzer dış sorunlara yönelik ortak karar alma motivasyonu yer almaktadır. Realizm tarafından materyal kapasiteleri artan devletlerin büyük güç olduklarını kanıtlama yöntemi olarak belirtilen ve bu çerçevede bölgesel hakimiyet oluşturma gayesini ifade eden bölgeselcilik, güç dağılımının salt bir mekanizması olarak görülmektedir (Hurrell, 2016, ss.1-19). Hegemonik İstikrar Teorisi de benzer şekilde bölgeselcilik meselesini ele alarak güçlü devletlerin bölgelerinde hakimiyet sağlama ve kendi kontrollerinde bir entegrasyon oluşturma projesi şeklinde konuyu değerlendirmekte ve askeri müttefiklik, sınırlarında istikrarı sağlama ve yeni pazarlarla yeni kaynaklara erişme amaçlarına haiz olduğunu ifade etmektedir (Gilpin, 1987, ss.87-90; Antkiewicz & Whalley, 2005).

Liberal teoriler bölgeselcilik konusunu toplum odaklı olarak ele aldıklarını ileri sürmektedirler. Devletlerin uluslararası meselelerde bölgesel örgütler aracılığıyla söz haklarına sahip olduklarını belirten liberaller, yerel çıkarlara ve yerel aktörlerin kapasitelerine vurguda bulunmaktadır (Milner, 1997). Fonksiyonalistler bölgesel işbirliğine giden yolun teknik alanda yapılacak ortaklıklardan geçtiğini belirterek, sıçrama etkisi üzerinde durmaktadırlar ve siyasi hedeflere sahip değildirler. Neofonksiyonistler ise yalnızca teknik alanlarda değil, siyasi ve ekonomik alanlarda da işbirliklerinin yapılması gerektiğini belirterek, bölgeselciliği ekonomik çıkarlar doğrultusunda politik bir eylem olarak görmektedirler (Schmitter, 2005). Bu doğrultuda Avrupa'daki entegrasyon hareketlerine odaklanmaktadır. Neoliberal Kurumsalcılar için bölgeselcilik karmaşık karşılıklı bağımlılığın doğal bir çıktısı olup, küreselleşmenin bölgeselciliğin meydana gelmesinde itici bir güç rolünde olduğuna dikkat çekmektedirler (Keohane, 1984; Mistry, 2003). Hükümetlerarasıcılığın devlet merkezli olarak jeopolitik çıkarlar ile ele aldığı bölgeselcilik meselesi, liberal hükümetlerarasıcılık için ise bölgesel düzeyde yerel çıkarların korunması ve gözetilmesi olarak değerlendirilmektedir (Hoffman, 1982; Moravcsik, 1991).

Marksistler bölgeselciliği emperyalist bir çerçevede incelerken; Neomarksistler için bölgeselcilik siyasi ve sosyal konuların göz ardı edilerek, yalnızca ekonomik motivasyonlara odaklanılan ve kapitalist ilerlemenin devamını sağlamak adına kendisini sınırlayacak etmenlerin görmezden gelinmesini sağlayan bir anlayış olarak görülmektedir (Cocks, 1980, ss.1-40). İnşacı yaklaşım ise konuyu fikirler, kimlikler ve normlar üzerinden irdeleyerek bölgesel yapılanmalardaki ortak bağlara vurguda bulunmaktadır (Kupchan, 2014, s.20). Ortak değerlerin ve normların, karşılıklı güvenin tesisi ve sorunların giderilmesi noktasında kritik bir role sahip olduğu ifade edilerek başarılı bir bölgesel oluşum için toplumsal bilincin varlığına dikkat çekilmektedir (Acharya, 2001).

2.2. Latin Amerika Bölgeselciliği

19. yüzyıldan itibaren bağımsızlıklarını elde etmeye başlayan Latin Amerika ülkeleri için bölgeselcilik meselesi erken dönemde bölgesel birliktelik çerçevesinde kıtada kendi bağımsızlıklarını koruma gayesiyle siyasi ve güvenlik odaklı bir şekilde değerlendirilmiştir (Dominguez, 2007). Ekonomik boyut ise 20. yüzyılın ortalarından itibaren bölge içi gümrük birliğinin oluşturulmasına dair girişimler ile birlikte Latin Amerika bölgeselciliğinde kendisine yer bulmaya başlamıştır (Briceno Ruiz, 2013). Bölge ülkelerinin bölgesel blok oluşturmalarındaki temel etken ABD'ye ve ABD'nin etkin olduğu Amerikan Devletleri Örgütü (OAS)'ne karşı bir araya gelmektir (Grabendorff, 2010, s.159). 19. yüzyılın başlarında Francisco de Miranda ve Simon Bolivar'ın söylemleriyle başlayan Latin Amerika'da bölgeselcilik yolculuğu, ardından ABD'nin kongre diplomasisi, Monroe Doktrini ve OAS'ın kurulmasıyla yeni bir boyuta taşınırken, Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından parçalı, dağınık ve çok çeşitli olarak varlığını sürdürmektedir.

Günümüzde Latin Amerika olarak ifade edilen alana dair ilk coğrafi tanımlama 1570 yılında Lopez de Velazco tarafından o dönemde kıtaya hakim olan İspanyolların topraklarını bölümlere ayırma amacıyla yapılmıştır. Kıtadaki İspanyol sahalarını Kuzey Antilleri, Batı Antilleri ve Güney Antilleri olarak ayıran Velazco'nun Güney Antilleri olarak adlandırmış olduğu alan günümüz Latin Amerika topraklarını ifade etmektedir (Barton, 2003, s. 40). Miranda ise Hispanyol Amerika'da devrim yapmayı amaçlarken, Patagonya'dan Mississippi'ye kadar uzanan coğrafyayı Meridyonel/Güney Amerika olarak nitelendirmiştir (Bohórquez Morán, 2006, s.183). Kendisini kontinentalist olarak deklare eden Miranda, Kolombiya olarak ifade ettiği Hispanyol Amerikası'ndaki halkların bağımsızlığı adına bir araya gelmenin gerekliliğine vurguda bulunarak ilki 1774 yılında Philadelphia'da olmak üzere Kıtasal Kongreler serisi düzenlenmesinin öncüsü olmuştur. Aynı dönemde Simon Bolivar da kıtasal birliğe önem atfetmiştir. Tüm Amerika'nın birlikteliği tahayyülüne sahip olan Bolivar; İspanyolların, Fransızların ve İngilizlerin kıtaya yönelik siyasi emelleri hakkında endişeli iken, ABD'nin bölgede olası hakimiyet kurma hedefine dair şüphelere sahip olmuştur. 1823 yılında ABD'nin Monroe Doktrini'nin yayımlanmasıyla Bolivar'ın şüphesi gerçeğe

dönüşmüştür. Bu doktrinle ABD, kıtayı kendi arka bahçesi olarak nitelendirmiş ve herhangi bir dış gücün bölgeye intikal etmesini yasaklamıştır. Böylelikle ABD, bölgede hegemonik bir yapı inşa etme sürecine girmiştir. Buna karşılık Bolivar, 1826 yılında Panama'da düzenlenmesi öngörülen bir kongre çağrısında bulunmuş ve bu kongrede Bolivar Doktrinini ilan etmiştir. Doktrin temel esaslarını halkların eşitliği, demokrasi, hegemonik karşıtlık ve köleliğin sona erdirilmesi oluşturmuştur. Bildirinin uzun dönemli amacı olarak ise tüm dünya halklarını tek bir çatı altında toplanması belirlenmiştir (De La Reza, 2006, s.38).

ABD'nin, başta Meksika topraklarının dörtte birinden az olmamak üzere, yayılmacı politikalarının gerçekleştiği 19. yüzyılın son çeyreğine doğru, fetihlerin yalnızca savaşlarla olmadığı düşük seviyede de olsa farkına varılmış ve ekonomik alanda entegrasyon gerekliliğine dair ilk fikir Alberdi tarafından Güney Amerika Birliği önerisiyle dile getirilmiştir. Bu birlik ile gümrük ve tarifelerde ittifak yapılması ihtiyacına vurguda bulunulmuştur (Puntigliano, 2013, s.30). Ancak bu fikir destek bulmamış ve ekonomik boyut bu dönemde geri planda kalmaya devam etmiştir. ABD'nin Küba ve Porto Riko'da hamilikte bulunması, kendi öncülüğünde Pan-Amerikan hareketini başlatması, ticari ve siyasi olarak stratejik önem atfettiği Panama Kanalı'nı inşa etmek ve kontrolü altında tutmak adına Kolombiya'ya müdahalede bulunarak Panama adında yeni bir devlet kurması sonrasında yeni bir kimlik oluşturmuştur; Latin Amerika.

20. yüzyılın ilk yarısında gerçekleşen iki büyük savaş dünya siyasetinin yegane konularını oluşturmuş, 1950'lerden itibaren bölgeselcilik meselesi yeniden uluslararası siyasette ve Latin Amerika'da kendisine yer bulmuştur. Avrupa'da Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun oluşturulması ve devam eden süreçte evrilerek kendisine uluslararası siyasette önemli bir yer edinmesi diğer bölgelerdeki ülkeler için bölgesel yapılanmalar inşa etme noktasında rol model olmuştur. Bu dönemden itibaren Latin Amerika'da etkinliklerinin sorgulandığı birçok bölgesel örgüt oluşturulmaya başlamıştır.

1960'lara doğru Brezilya'da entegrasyon yanlısı hükümetler olan Kubitschek ve Goulart'ın yönetimde olması ve Arjantin'de benzer şekilde Frondizi hükümetinin başta olması ile birlikte, Brezilya ve Arjantin öncülüğünde, BM CEPAL destekli olarak, Latin Amerika Serbest Ticaret Birliği (LAFTA) 1960 yılında oluşturulmuştur. O dönemde ABD yanlısı olan Brezilya hükümeti, bu yapılanma ile Latin Amerika ülkeleri ile beraber Atlantik topluluğuna dahil olma amacına sahip olmuştur (Jaguaribe, 1968, ss.181-182). Ancak örgüt istenilen başarıya ulaşma noktasında yetersiz kalmıştır. 1960'ların sonlarına doğru Şilili siyasetçiler Herrera hükümeti liderliğinde Hispanyol milliyetçiliğini merkeze koyan, ortak vatandaşlık, ortak dış politika ve uzun dönemde daha geniş bir Latin Amerika birliği tahayyülüne haiz olan Ant Topluluğu'nun kurulmasına öncü olmuştur. 1969 yılında hayata geçirilen ve 1826 yılında Bolivar liderliğinde toplanan kongreyi temel alan bu oluşumda Bolivya, Ekvador, Peru, Kolombiya ve Şili yer almıştır. Ancak 1976 yılında gerçekleşen askeri darbe neticesinde yönetimi değişen Şili, birlikten çekilmiş ve topluluk itici gücünü yitirmiştir. 1980'lerde

askeri rejimlerin yerlerini sivil bürokratlara bırakmaya başladığı Latin Amerika'daki bu değişimi takiben Arjantin ve Brezilya öncülüğünde, Entegrasyon ve Ekonomik İşbirliği Programı (PICE) başlatılmıştır. Sektörel düzenlemeleri öngören ve neofonksiyonalist çerçevede hareket eden bu program, teknoloji ve endüstri alanlarına öncelik vermiştir.

1990'lar ve sonrasındaki dönemlerde, Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Avrupadaki entegrasyon girişiminin 1991 yılında Maastrich Anlaşması'yla Avrupa Birliği'ne başarıyla dönüşmesi nedeniyle, entegrasyon hareketlerinde artışlar yaşanmıştır. Neoliberal anlayışın uluslararası arenada hüküm sürmeye başladığı ve Washington Uzlaşısı'nın sağlandığı 1990'ların başında Latin Amerika'da Güney Amerika Ortak Pazarı (MERCOSUR) inşa edilmiştir. Brezilya'nın öncü ülke olarak sıvırıldığı yapının amacı; neoliberal esaslar ve açık bölgeselcilik anlayışı doğrultusunda ticaretin serbestleştirilmesi, kamu sektörünün daraltılması, özelleştirmelerin yapılması, devletin rolünün kısıtlanması ve ortak para birliğinin sağlanmasıdır. MERCOSUR'un inşa edilmesinde 1980'lerde bölgede yaşanan krizler ve ulaşılan hiperenflasyon oranları etkili olmuştur. 1993 yılında Meksika, ABD ve Kanada arasında oluşturulan NAFTA'ya karşılık, Güney Amerika Serbest Ticaret Bölgesi (SAFTA) kurulmuştur. SAFTA'da Brezilya'nın yanı sıra Arjantin de merkezi bir konumda yer alırken, örgüt MERCOSUR ile sıkı ilişkilere sahip olmuştur. 1995 yılında ise ABD'nin MERCOSUR'un etkinliğini kırmak ve bölge ülkelerini yanına çekmek amacıyla oluşturduğu Amerika Serbest Ticaret Bölgesi (FTAA)'ya karşılık olarak MERCOSUR'u ve Güney Amerika ülkelerini desteklemek amacıyla Bolivya, Brezilya, Ekvador, Guyana, Kolombiya, Peru, Surinam ve Venezuela tarafından Amazon İşbirliği Anlaşması Örgütü (ACTO) kurulmuştur.

2000'lerde Latin Amerika bölgeselciliği güçlü ticari ve kültürel bağlar kurma, ABD'ye karşı bölgede dirençli bir şekilde var olma, finans, kalkınma, insan hakları ve ekoloji gibi çeşitli alanlarda ortak hareket etme gibi motivasyonlar ile donatılmıştır (Feinberg & Boylan, 199, s.6). 2000 yılında ilk kez Güney Amerika Devlet Başkanları Zirvesi düzenlenmiş ve toplantı sonucunda Güney Amerika Bölgesel Altyapı Entegrasyonu Girişimi (IIRSA)'yı başlatma kararı alınmıştır. IIRSA'nın amacı bir yandan bölgede altyapı entegrasyonunu sağlamak iken, diğer yandan MERCOSUR ve Ant Topluluğu arasında serbest ticaret alanı için ilk adımı atmak olmuştur. Uzun dönemli hedef olarak ise Güney Amerika Birleşik Devletleri'nin kurulması belirlenmiştir (Gudynas, 2006). 2004 yılında Küba devlet başkanı Fidel Castro ve Venezuela devlet başkanı Hugo Chavez öncülüğünde Simon Bolivar'ı esas alan Latin Amerika için Bolivarıcı İttifak (ALBA) kurulmuştur. Antiemperyalist hedefleri ve entegrasyon yolunda toplumsal sorunların çözümünü merkeze koyan bu birlik, Güney Bankası gibi yeni kurumların kuruluşunu öngörmüştür. 2008 yılında Peru'da 12 bölge ülkesi bir araya gelerek ABD, Asya ve Avrupadaki güçlere karşı ortak bir şekilde hareket edebilmek adına Güney Amerika Uluslar Birliği (UNASUR)'ni kurmuştur. Katılımcı ülkeler Brezilya'nın hegemonik rolde olma ihtimali veya egemenliklerinin üst bir yapıya devri gibi hususlar nedeniyle birtakım çekincelere sahip olsa da örgüt faaliyete geçmeyi başarmıştır (Puntigliano,

2013, s.43). 2010 yılında Meksika'da düzenlenen Rio Grubu ve Latin Amerika-Karayip Entegrasyon ve Gelişme Zirvesi'nde bölge ülkelerini bir araya getirmek ve siyasi, iktisadi, kültürel ve sosyal entegrasyonu gerçekleştirmek adına demokrasi ve sosyal adalet temelinde Latin Amerika ve Karayip Devletler Topluluğu (CELAC) oluşturulmuştur (Uyanık, 2014, s.339).

Tablo 1: Latin Amerika'daki bölgeselleşme süreci

Tarih	Öncü Lider/Ülke	Kuruluş Felsefesi	Oluşum
1770'ler	Francisco De Miranda	Sömürgeci Devletlere Karşı Kontinentalist Birlik	Kıtasal Kongreler Serisi
1820'ler	Simon Bolivar	Bolivar Doktrini	Panama Kongresi
1960	Brezilya ve Arjantin	Atlantik Topluluğuna Dahil Olma	LAFTA
1969	Şili	Bolivar Doktrini	Ant Topluluğu
1991	Brezilya	Neoliberal Entegrasyon	MERCOSUR
1995	Bölge Ülkeleri	ABD'ye Karşı Bir Arada Olma	ACTO
2000	Bölge Ülkeleri	Güney Amerika Birleşik Devletleri'ni Kurma	IIRSA
2004	Küba ve Venezuela	Bolivar Doktrini	ALBA
2008	Brezilya ve Arjantin	ABD, Asya ve Avrupa'ya Karşı Ortak Hareket Etme	UNASUR
2010	Bölge Ülkeleri	Siyasi, İktisadi, Kültürel ve Sosyal Entegrasyon	CELAC

18. yüzyıldan itibaren söylesel düzeyde başlayan Latin Amerika bölgeselciliği, parçalı, çeşitli ve sürekli yeni yapıların oluşturulduğu bir niteliğe sahiptir. Uluslararası sisteminde güçlü devletlerine karşı sınırlı pazarlık güçlerini artırmak, bireysel olarak eksikliklerini gidererek ekonomik ve sosyal kalkınmayı gerçekleştirmek ve ortak kimlik ve benzer kültür fikri etrafında bir araya gelmek gibi saikler ile gerçekleştirilen ve ABD karşıtlığı, bölgesel birlik, ekonomik birliktelik gibi sürekli tekrarlanan amaçlarla inşa edilen bu yapılar, birbirleriyle örtüşen bir karaktere sahiptir. Çalışmada bu sav MERCOSUR, ALBA, UNASUR ve CELAC üzerinden irdelenmiştir.

3. METODOLOJİ ve ANALİZ BİRİMLERİ

Bu bölümde analiz birimleri olan MERCOSUR, ALBA, UNASUR ve CELAC'ın tarihsel yöntem kullanılarak kısa tarihçeleri açığa çıkarılmıştır. Karşılaştırmalı analiz ve içerik analizi yöntemleriyle örgütlerin resmi belgeleri incelenmiş ve ne tür bir yapıya sahip oldukları, hangi alanlara veya amaçlara yönelik düzenlemeler içerdikleri saptanmıştır. Bu doğrultuda incelenen hususlar ise ticaret, yatırım, para birliği, ekonomik birlik, siyasi birlik, devletin rolü, enerji, çevre, güvenlik, eğitim, sağlık, demokrasi ve insan hakları ile hükümet ideolojileridir. Ardından bölgesel örgütlerin başarı düzeyleri bölge içi ihracat verileriyle Birleşmiş Milletler Genel Meclisi (UNGA)'ndeki oylama davranışları üzerinden ekonomik ve siyasi olarak ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Fenomenoloji yöntemi ile analiz birimi olan bölgesel örgütlerin, ekonomik entegrasyon doğrultusunda hangi düzeyde olduklarının ortaya koyulması amacıyla, kuruluş yılları gözetilerek 2017 yılına kadar gerçekleştirdikleri bölge içi

ticaret hacimleri ve bu hacmin kıtasal ve küresel ölçekte yapılan ticaretteki oranları, süreç içerisinde kırılma noktalarında yaşanan olaylar ile kısaca açıklanmıştır. Devamında ise UN-BISNET'te yer alan ikincil veriler ile detaylı veri analizi çalışması yapılarak analiz birimlerinin uluslararası arenada ortak bir siyasi tutuma sahip olup yeknesak bir biçimde hareket etme düzeyleri UNGA'da yapılan oy tercihleri neticesinde oluşan uzlaşma oranları ile değerlendirilmiştir.

3.1. Kısa Tarihçeler

Analiz birimleri arasında ilk olarak meydana gelmiş olan MERCOSUR, Soğuk Savaş sürecinin sonlarına doğru tohumlanmış olan bir örgüttür. Soğuk Savaş'ın sona ermesine doğru ekonomik etki alanını genişletmek isteyen ABD, Meksika'nın başlattığı girişimler ve devamında Kanada'nın da eklemlendiği görüşmeler neticesinde üçlü mekanizma ile NAFTA'yı kurma yoluna girmiştir. ABD'nin Meksika ile yakınlaşıp NAFTA'yı faaliyete geçirecek aşamaya gelmesi Latin Amerika ülkelerinde paniğe yol açmış ve bölge ülkeleri ABD ile serbest ticaret alanı oluşturmak için girişimlerde bulunmaya çalışmıştır (Baldwin, 1997). Latin Amerikadaki bölgeselcilik ateşini yeniden yakan NAFTA'ya dahil olamayan ülkeler, bir araya gelip Güney Amerika Ortak Pazarı olarak nitelendirilen MERCOSUR'u oluşturmuştur. Arjantin, Brezilya, Paraguay ve Uruguay tarafından kurulan örgütün temeli 1985 yılında Arjantin ve Brezilya devlet başkanlarının müşterek imzada bulunduğu Iguazu Bildirisi'ne dayanmaktadır. 1988 yılında Uruguay'ın Alvorada Anlaşması'nı imzalayıp dahil olduğu bildiri bölgesel nitelik kazanmıştır. 1991 yılında Paraguay'ın başkenti Asuncion'da bu dört ülkenin imzasıyla MERCOSUR, Asuncion Antlaşması'yla kurulmuştur (Uyanık, 2014).

Analiz birimleri içerisinde ikincil olarak kurulmuş olan ALBA, 21.yüzyılına başlarında inşa edilmiştir. Aralık 2004'te Havana'da bir araya gelen Küba Devlet Başkanı Fidel Castro ile Venezuela Devlet Başkanı Hugo Chavez'in müşterek imzaları ile birlikte Latin Amerika İçin Bolivarcı İttifak (ALBA) kuruldu. ABD öncülüğündeki Amerika Serbest Ticaret Bölgesi (FTAA)'ya karşı olarak kurulan ALBA, Dördüncü Amerikalılar Zirvesi'nde ABD Başkanı Bush'un bölge ülkelerine kabul ettirmek istediği yapılanmaya bir alternatif olarak sunuldu (Uyanık, 2014, s.340). Herhangi bir kurucu anlaşması bulunmayan örgüt, anlaşmalar ve siyasi diyaloglar için forum niteliği taşımaktadır. ALBA'nın temelinde Bolivarcı anlayışa atıfta bulunularak, neoliberal ticaret ve yatırım entegrasyonunun reddedilip halkların çıkarının savunulduğu bir arada yaşama ilkesi yer almaktadır (SELA, 2015). Toplumsal temelli demokrasiyi, Latin Amerika ulusları arasında eşitliği ve dayanışmayı vurgulamaktadır. Örgütün temel belgeleri on iki prensipten oluşan ALBA Ortak Bildirgesi ile yirmi üç maddeden oluşan ALBA Halkların Ticari Anlaşması (ALBA-TCP)'dir.

Üçüncü analiz birimi Güney Amerika Uluslar Topluluğu (UNASUR)'a yönelik ilk fikirler Aralık 2004 tarihinde Peru'da düzenlenen III. Güney Amerikalılar Zirvesi'nde filizlenmiştir. 2005'te Brezilya'daki ve 2006'da Cochabamba'daki zirvelerle alt yapısı oluşturulmaya başlayan

birliğin kuruluşuna 2007'de Margarita Adası'nda düzenlenen Güney Amerika Enerji Zirvesi'ndeki toplantıda karar verilmiştir. 23 Mayıs 2008 tarihinde Genel Sekreterliği'nin Ekvador'un başkenti Quito'da, meclisinin ise Bolivya'nın Cochabamba kentinde yer alacağı şekilde, UNASUR Anlaşması onaylanmıştır. ABD'nin bölgede OAS öncülüğünde hakimiyet kurma girişimlerine karşı bir cevap olarak oluşturulan UNASUR'un bu anlaşması 11 Mart 2011'de yürürlüğe girmiştir (UNASUR, 2011(a)). İlk kez 19.yüzyılın başlarında Simon Bolivar tarafından Panama Konferansı'nda dile getirilen Güney Amerika Birliği fikri, UNASUR ile somutlaşmıştır.

En yeni tarihli kuruluşa sahip olan analizi birimi ise CELAC'tır. Latin Amerika ve Karayipler Devletler Topluluğu'nun (CELAC) kurulması, Şubat 2010'da Meksika'da gerçekleştirilen 21. Rio Grubu Zirvesi'nde ve İkinci Latin Amerika ve Karayipler Kalkınma ve Entegrasyon Zirvesi'nde kararlaştırılmıştır. Dönemin Venezuela Devlet Başkanı Hugo Chavez'in çabaları neticesinde ABD'nin OAS öncülüğünde bölgedeki hakimiyet girişimlerine karşı bölge ülkelerine alternatif olarak ortaya çıkan CELAC, 3 Aralık 2011'de Venezuela'da bir araya gelen 33 üye ülkenin Caracas Bildirisi'nin imzalamasıyla resmen kurulmuştur (Uyanık, 2014, s.339). Örgütün öne çıkan özelliği ABD'yi dışlaması ve elli yıldan fazla süredir kıttadan izole edilen Küba'yı bünyesine almasıdır. Böylelikle ABD'nin Küba'ya yönelik uygulamış olduğu ambargo geçersiz kılınmıştır.

3.2. Örgüt Üyeleri

Analiz birimleri örgüt üyeleri açısından ele alındığında, bölge ülkelerinin birden fazla örgüte üye oldukları görülmüştür. MERCOSUR'un kurucu üyeleri Arjantin, Brezilya, Paraguay ve Uruguay'dır. 2012 yılında Venezuela örgüte dahil olmuş, ancak 2016 yılında ülkede yaşanan siyasi olaylardan dolayı örgütten doğan hakları yasaklanmıştır. Bolivya ise üyelik sürecindedir. Şili, Kolombiya, Ekvador, Guyana, Peru ve Surinam ise MERCOSUR'da bağlı ortak statüsünde yer almaktadır. ALBA ele alındığında örgütün kurucu üyeleri Küba ve Venezueladır. 2006 yılında Bolivya, 2007 yılında Nikaragua, 2008'de Dominik Milletler Topluluğu, 2009'da St. Vincent ve Grenada ile Antik Barbuda, 2013'te St. Lucia, 2014'te St. Kints and Nevis ile Grenada üye olmuştur. Surinam özel misafir üye statüsündedir. Haiti, İran ve Suriye gözlemci üye statüsündedir. Honduras 2008 yılında katılıp 2010'da örgütten ayrılırken, benzer şekilde Ekvador da 2009 yılında ALBA'ya katılmış, 2018 yılında örgütten ayrılmıştır (SELA, 2015). UNASUR'da ise on iki devlet üye konumundadır. Bunlar; Arjantin, Bolivya, Brezilya, Şili, Kolombiya, Ekvador, Guyana, Paraguay, Peru, Surinam, Uruguay ve Venezueladır. Kolombiya'nın yeni lideri Ivan Duque Ağustos 2018'de ülkesinin altı ay içerisinde UNASUR'dan ayrılacağını açıklamıştır (Trujillo, 2018). CELAC ise bölgede bulunan tüm devletleri bünyesinde bulundurarak 33 devletten oluşan bir yapılanmadır. Örgüte üye olan devletler; Antik Barbuda, Arjantin, Bahamalar, Barbados, Belize, Bolivya, Brezilya, Şili, Kolombiya, Kosta Rika, Küba, Dominika Milletler Topluluğu, Dominik Cumhuriyeti, Ekvador,

El Salvador, Grenada, Guatemala, Guyana, Haiti, Honduras, Jamaika, Meksika, Nikaragua, Panama, Paraguay, Peru, St. Kitts and Nevis, St. Lucia, St. Vincent and Grenadines, Surinam, Trinidad ve Tobago, Uruguay ve Venezueladır.

Bu kapsamda CELAC en kapsayıcı örgüt konumunda olup, tüm bölge ülkelerini çatısı altında bulundurmaktadır. Arjantin, Brezilya, Paraguay ve Uruguay, CLAC'ın yanı sıra MERCOSUR ve UNASUR'da üye statüsüne sahip iken; Venezuela ise tüm analiz birimlerinde üyelik elde etmeyi başarmış bir devlet pozisyonundadır. Bunun neticesinde bölgedeki devletlerin birçoğu en az iki bölgesel örgüte üye konumunda iken, bazı devletler için ise bu sayı daha da fazladır. Bu durum örtüşen bölgeselcilikte norm çatışması oluşması riskini örgütlerin farklılaşan normları benimsemesi nedeniyle artırmaktadır.

3.3. Kurumsal Yapılanma ve Karar Alma Mekanizması

1991 yılında imzalanan kuruluş anlaşmasına göre Ortak Pazar Konseyi ve Ortak Pazar Grubu olmak üzere iki organa sahip olan MERCOSUR, 17 Aralık 1994'te kabul edilen Quro Preto Protokolü ile altı organa haiz olmuştur. Bu organlar (Carvalho, 2010); Ortak Pazar Konseyi, Ortak Pazar Grubu, MERCOSUR Ticaret Komisyon, Karma Parlamenter Komisyonu, Ekonomik ve Sosyal Yardımlaşma Forumu ve MERCOSUR İdari Sekreterliği'dir. *Ortak Pazar Konseyi*; Örgütün en üstün organıdır. Belirlenen hedeflere ulaşılması noktasında karar alma yetkisine ve entegrasyon sürecinde siyasi liderlik rolüne haizdir. *Ortak Pazar Grubu*, örgütün yürütme organıdır. Alınan kararları uygulamaya koymak yükümlüdür. *MERCOSUR Ticaret Komisyonu*, Ortak Pazar Grubu'na yardım eder. Gümrük birliğinin sağlanmasına yönelik ortak ticari siyasal araçların uygulanmasını denetler. *Karma Parlamenter Komisyonu*, üye ülkelerin temsilcilerinin yer aldığı organdır. Ortak Pazar Grubu aracılığıyla Ortak Pazar Konseyi'ne önerilerde bulunur. *Ekonomik ve Sosyal Danışma Forumu*, ekonomik ve toplumsal sektöre dahil olan grupları temsil eder. *MERCOSUR İdari Sekreterliği* ise operasyonel organdır. Günlük işlerin yürütülmesi ve diğer organlara yardım edilmesiyle yükümlüdür.

ALBA'da kurucu anlaşma bulunmamasından dolayı örgütün kurumsal yapısı, gerçekleştirilen forumlar neticesinde oluşturulmuştur. Bu kapsamda örgütün en yetkili organı *Başkanlık Konseyi*'dir. Başkanlık Konseyi'nin altında dört bağlı konsey bulunmaktadır. Bunlar; Sosyal Konsey, Ekonomik Konsey, Toplumsal Hareketler Konseyi ve Siyasi Konsey'dir. *Sosyal Konsey*, bakanlıkların eğitim, sağlık, iş gücü ve kültür alanlarında işbirliği yapmalarını sağlamayı amaçlayan yapıdır. *Ekonomik Konsey*, ekonomi, ticaret, finans ve kalkınma gibi konularda ortak kalkınma hedefi doğrultusunda koordineli olarak stratejileri ve politikaları uygulamaya dökmelerini sağlamayı amaçlayan yapıdır. Bu konseye bağlı çalışma grupları, turizm, sanayi, enerji, gıda güvenliği, teknoloji ve alt yapı gibi konularda çalışma gruplarına sahip olup, önemli rol oynamaktadır. *Toplumsal Hareketler Konseyi*, ALBA'ya doğrudan toplumsal katılımı sağlayarak entegrasyonu kolaylaştırmayı amaçlayan yapıdır. *Siyasi Konsey* ise üye devletlerin dış işleri bakanlarından oluşan ve Başkanlık Konseyi'ne stratejik siyasi

konularda önerilerde bulunan yapıdır. Siyasi Konsey'e bağlı olan dört adet komite bulunmaktadır. Bunlar; Kadınlar ve Fırsat Eşitliği Komitesi, Doğa'nın Korunması Komitesi, Egemenlik ve Savunma Daimi Komitesi ve Siyasi Komite'dir. Siyasi Komite'ye bağlı 2 yapı bulunmaktadır. Bunlar; Uluslararası Hukuk, Özbelirlenim, Egemenlik ve İnsan Hakları Çalışma Grubu ile ALBA Yönetici Sekreterliği'dir. Bu yapıların yanı sıra örgütün Savunma Konseyi, üye devletlerin Savunma Bakanlıkları ve Silahlı Kuvvetleri tarafından oluşturduğu ifade edilmektedir (SELA, 2015).

UNASUR'daki kurumsal yapı dört ana organdan ve 12 bakanlık ve sektörel konseyden oluşmaktadır. Ana organlar; Devlet ve Hükümet Başkanları Konseyi, Dış İşleri Bakanları Konseyi, Temsilciler Konseyi ve Genel Sekreterlik'tir. *Devlet ve Hükümet Başkanları Konseyi*, UNASUR'un en yetkili organıdır. Örgütün yasa programını, eylem planını, programlarını ve projelerini Güney Amerika entegrasyonu çerçevesinde belirler. *Dış İşleri Bakanları Konseyi*, örgütün en yetkin ikinci organıdır. Dönem Başkanı aracılığıyla üye devletlere özel toplantı için çağrıda bulunabilir. Devlet Başkanları Konseyi'nin aldığı kararları uygular ve bu konseyde görüşülecek yasa tasarılarını hazırlar. Bölgesel çıkarlar doğrultusunda siyasi diyaloglar ve iş birlikleri kurar. Entegrasyon sürecini gözetler ve değerlendirir. *Temsilciler Konseyi*, her üye devletten bir temsilcinin yer aldığı organdır. Yukarıda yer alan iki organın aldığı kararları, dönem başkanının ve genel sekreterliğin desteği ile uygulamakla yükümlüdür. Dış İşleri Bakanları Konseyi'nin toplantılarını ve bu toplantılarda görüşülecek taslak kararları, çözümleri ve düzenlemeleri hazırlar. Çalışma gruplarını koordine eder ve denetler. *Genel Sekreterlik* ise teknik bir organ olup, Devlet ve Hükümet Başkanları Konseyi'nin vekilliğinden doğan yetkiyle yürütme görevini üstlenir. Üye ülkelerin farklı dil, cinsiyet ve etnisiteye sahip olan temsilcilerinden oluşur. Ayrıca bu dört ana organa ek olarak 12 adet bakanlık veya sektörel konseyler bulunmaktadır. Bunlar ise Savunma Konseyi, Toplumsal Kalkınma Konseyi, Sağlık Konseyi, Ekonomi ve Finans Konseyi, Seçim Konseyi, Eğitim Konseyi, Enerji Konseyi, Altyapı ve Planlama Konseyi, Bilim, Teknoloji ve İnovasyon Konseyi, Dünya Uyuşturucu Sorunu Konseyi, Kültür Konseyi ile Ulusötesi Organize Suçlara Karşı Güvenlik, Adalet ve Koordinasyon Konseyi'dir.

CELAC'ta ise durum farklıdır. Bir forum olarak işlerlik gösteren CELAC, organizasyonel yapısında Geçici Başkanlık, Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi, Dış İşleri Bakanları Toplantıları, Özel Toplantılar ve Troyka'yı bulundurmaktadır.

Ekonomi, ticaret, toplumsal meseleler ve parlamenter meclis ve türevleri gibi benzeşen yapılara haiz olan bu dört analiz biriminde de kararlar oy birliği şartının arandığı bir mekânizma ile alınmaktadır. Bu durum farklı konularda değişen yaklaşımlara sahip olan devletlerin aynı mesele üzerinde uzlaşma sağlaması zorunluluğunu ortaya çıkarmakta ve birden çok örgüte üye olan devletlerin fırsat maliyetine göre hareket etmesine yol açıp, örgütlerin norm çatışması sebebiyle işlerliklerinde aksaklıklar yaşamasına sebep olma ihtimalini doğurmaktadır.

3.4. Analiz Birimlerinin Kapsamı

Bu bölümde analiz birimleri olan MERCOSUR, ALBA, UNASUR ve CELAC'ın resmi belgeleri incelenerek, örgütün hitap ettiği konulara yönelik irdelemelerde bulunulmuştur.

3.4.1. Ticaret

MERCOSUR, kuruluş anlaşması Asuncion Sözleşmesi ile Quro Preto Protokolü'nde giriş bölümünde ve temel hedeflerinde belirtildiği gibi ortak pazar oluşturulması için kurulan yapı, ticari faaliyetleri merkeze koymaktadır. Bu durum Asuncion Sözleşmesinin giriş bölümünde “...*Entegrasyon yoluyla iç pazarların genişletilmesi toplumsal adalet temelinde ekonomik kalkınma sürecinin hızlanmanın çok önemli bir ön koşuludur...*” şeklinde yer bulmaktadır. Bu doğrultuda yerel piyasanın genişletilip ticari aktivitelerin artırılması hedeflenmektedir. Bu kapsamda Quro Preto Protokolü'nün 8. maddesinin 2. bendinde “...*Ortak pazarın inşası için gerekli adımları destekleyerek yasalar oluşturmak...*” hükmü bulunmaktadır.

Neoliberal ticaret ve ekonomi anlayışına karşı olarak kurulan ALBA, ortak bildirisinde ve Halkların Ticaret Sözleşmesi'nde, ticari meseleleri merkeze koyan bir yapıdadır. Örgütün ilk iki prensibinde dengeli ve sürdürülebilir kalkınmada tamamlayıcı ticaretin önemine vurgu yapılmaktadır (ALBA TCP, 2006). ALBA-TCP'de ise ticaretin tamamlayıcı, bağımsız, ortak, harmoni içerisinde, destekleyici bir şekilde üye devletlerce yapılması öngörülmektedir. Bu doğrultuda Ekonomi Konseyi altında Ticari Tümleme Çalışma Grubu yer almaktadır. Örgütün ticarete yönelik yaklaşımı ALBA-TCP'de bulunan aşağıdaki prensiplerinde açıkça yer almaktadır;

“...Tamamlayıcılığı, dayanışmayı ve işbirliğini temel alan ticaret yapılacaktır. Böylece birlikte değerli ve iyi bir yaşama erişim sağlanılır...İç işlere müdahale edilmeden ve herhangi bir koşulluluk şartı getirilmeden egemenliklere saygılı ticaret anlayışını benimsemek...”

UNASUR'da ticaret meselesi kurucu anlaşmanın 3. maddesinin 12. bendinde; yoksulluğun azaltılması ve her gruptan insanın refahının desteklenmesi yolunda üye ülkelerin ekonomilerinin tümlenmesiyle asimetrik sorunları aşmak için yenilikçi, dinamik, şeffaf, eşitlikçi ve dengeli süreç içerisinde ekonomik ve ticari işbirliğinin sağlanması şeklinde yer almakta, örgütün toplumsal sorunlara çözüm oluşturarak ticari kalkınma hedefine haiz olduğunu ortaya koymaktadır. CELAC'ta ise örgütün kuruluşunu temsil eden Caracas Bildirisi'nin 5. ve 30. maddesinde ticari alanda işbirliğinin yapılacağı ifade edilmektedir. Örgütün son liderler zirvesi bildirisi olan 2017 Punto Cana Deklarasyonu'nda konu ticaret alt başlığında 44. 45. 46. ve 47. maddelerde ele alınmıştır. Bu maddelerde şeffaf, erişilebilir ve kapsayıcı normlar temelinde, ayrımcı olmayan ve adil bir ticaret sistemi oluşturularak taraf ülkelerin ekonomilerinin birbirini tamamlayacağı ve birbirine entegre edileceği bir yapılanma meydana getirme gereksiniminden bahsedilmektedir. Ayrıca değişen, dönüşümler yaşayan ve

küreselleşen uluslararası ortamda oluşabilecek ekonomik risklere ve belirsizliklere karşı birlik olunması gerekliliğine vurgu yapılmaktadır (CELAC, 2011(a)).

Dört örgütte de ticaret meselesi kendisine yer bulmaktadır. Ele alınış şekilleri ve hedefleri itibarıyla ALBA, diğer üç örgütten ideolojik gerekçelerle ayrılmaktadır. Diğer üç örgütte de mesele kimisinde toplumsal kalkınma ve yoksullukla mücadele, kimisinde ortak pazar temelinde, kimisinde ise adalet ve hesap verilebilirlik çerçevesinde işlenmektedir. Bu farklılaşma, aynı üyelere haiz olunması sebebiyle norm çatışmasının meydana gelme riskini oluşturmaktadır.

3.4.2. Yatırım

MERCOSUR'da örgüt içi taşımacılık başta olmak üzere alt yapının geliştirilmesi düşünülmekte ve bu doğrultuda yabancı yatırımların birçok sektöre entegre edilmesi amaçlanmaktadır. Çalışma grubunun 1992 yılında taslak olarak doğrudan yabancı yatırım (FDI) konusunda hazırladığı iki farklı protokol olan Colonia Protokolü ile Buenos Aires Protokolü, MERCOSUR'un FDI konusunda etkin bir anlayışa sahip olduğunu göstermektedir. Bu iki protokol ile yabancı yatırımcıların mülkiyet hakları güvence altına alınarak, örgütün üçüncü taraflara yönelik ortak FDI düzenlemelerine haiz olması sağlanmıştır. Böylelikle bölgeye yönelik FDI miktarının oluşturulan güvence ve yasalar ile artırılması amaçlanmıştır. Bu hususlar, Colonia ve Buenos Aires protokollerinde sırasıyla “...*Taraflarca gerçekleştirilen tüm yatırımlara adil ve eşit bir şekilde yaklaşılacaktır...*” ve “...*Herhangi bir kamulaştırma faaliyeti durumunda adil, yeterli ve makul bir tazminat taraf olan kişilere ödenecektir...*” gibi hükümlerle güvence altına alınmıştır.

Ortak bildirin birinci ve sekizinci prensiplerinde kendisine yer bulan yatırım konusunda ALBA, dışa bağımlılığı azaltmayı öngörerek bölgede yerel yatırımların artırılmasını hedeflemektedir. Grandnational kimliğini (Latin Amerika üst kimliği) amaçlayan örgüt, ALBA-TCP'nin 8. maddesinde bölgenin kültürel ve tarihsel kimliğe katkıda bulunacak şekilde ticari yatırımların yapılmasına, 15. maddesinde grandnational şirketlere ortak yatırımların yapılmasına ve 16. maddesinde yabancı yatırımların yerel hukuka saygı göstermesi gerekliliği ile yabancı yatırımcıların ulusal devletlerden veya hükümetlerden kamu politikaları geliştirme talep edemeyeceğine yer vermiştir. Bu hükümler ile ALBA, yatırım konusunda taraf devletlere etkin rol oynama imkanı tanımaktadır. UNASUR'da yatırım alanına yönelik düzenlemeler kurucu anlaşmanın 3. maddesinde yer alan endüstriyel ve üretici entegrasyon anlayışı kapsamında küçük ve orta ölçekli işletmelere ve girişimcilere verilen destek çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. CELAC, bölgeye yönelik yapılacak yatırımlara önem atfetmekte ve özellikle doğrudan yabancı yatırımlara odaklanmaktadır. Bu doğrultuda, Avrupa Birliği ve Çin ile ikili ilişkiler bağlamında toplantılar ve forumlar düzenleyen CELAC, bölgedeki proje faaliyetlerine ve uzantısı olarak yatırımlara hassasiyetle yaklaşmaktadır. Çin ile

gerçekleştirilen toplantılar sonrasında CELAC'ın yayımladığı Kuşak ve Yol Girişimi Bildirisi bu duruma örnektir.

Yatırım konusunda dört analiz birimi de normlara sahiptir. MERCOSUR ve CELAC doğrudan yabancı yatırımları merkeze koyarken, ALBA ise tam aksine dışa olan bağımlılığı azaltma ilkesi çerçevesinde yabancı yatırımlara karşıt bir duruş sergilemektedir. Ayrıca konuyu kimliksel, kültürel ve tarihsel bir şekilde ele almaktadır. UNASUR'da ise küçük ve orta ölçekli yatırımcılara odaklanılmaktadır. Değişen normlar neticesinde bu dört örgüt yatırım meselesini farklılaşan bir şekilde ele almaktadır.

3.4.3. Ekonomik Entegrasyon

Ekonomik birliği sağlamak MERCOSUR'un temel motivasyonunu oluşturmaktadır. Bu kapsamda üretim faktörlerinin serbestçe dolaşımı amaçlanmakta, ticari faaliyetlerde örgüt içindeki gümrük ve tarifelerin kaldırılıp, üçüncü ülkeler ile ortak tarifelerin uygulanması öngörülmektedir. Bu husus kurucu anlaşmanın birinci maddesinde açık bir şekilde dile getirilmektedir (Treaty of Asuncion);

“.. Üretim faktörlerinin, mal ve hizmetlerin serbest bir şekilde dolaşacağı... Ortak dış tarifelerin oluşturulacağı, üçüncü devletlere veya devlet gruplarına yönelik ortak ticaret yasalarının benimseneceği, bölgesel ve uluslararası ekonomik ve ticari forumlarda benimsenecek pozisyonların koordine edileceği... Taraf ülkeler arası makro ekonomik ve sektörel bazda yasaların koordinasyonunun sağlanacağı... Ortak pazar oluşturmak...”

ALBA'da ise nihai hedef önce bölgede ardından tüm dünyada eşitlikçi temelde ekonomik entegrasyonu sağlamaktır. Bu doğrultuda neoliberal anlayışa karşıt olarak bolivaryan felsefe ile SUCRE para birimi oluşturulmuş, ALBA Bank kurulmuş ve ALBA-Caribe Fonu meydana getirilmiştir. ALBA Ortak Bildirisi ve ALBA-TCP ekonomik entegrasyon oluşturma odaklı olarak kağıda dökülmüştür. İki bildiriye toplam 35 madde bu amaca hizmet etmektedir. UNASUR'da örgütün adından da anlaşılacağı gibi Güney Amerika Birliği hedefi doğrultusunda ekonomik entegrasyonun sağlanması amaçlanmaktadır. Kurucu anlaşmanın 3. maddesinin 6. bendinde üye devletler arasında finansal entegrasyonun sağlanması için uyumlu ekonomik ve mali yasaların oluşturulması hükmü yer alırken; Ekonomi ve Finans Konseyi Kanunu'nda uyumlu finansal ve ekonomik politikalar mekanizmalarının uygulanması ve finansal entegrasyonun gerçekleştirilmesi ibaresi bulunmaktadır (UNASUR, 2011(b)). CELAC'ta ise Caracas Deklarasyonu'nun 6. maddesinde uluslararası arenada var olan ekonomik ve finansal krizlerle mücadele noktasında entegrasyonel yapılanmanın gerekliliğine değinilmektedir. 21. maddede CELAC'ın ekonomik entegrasyon doğrultusunda hareket etmesinin bir zorunluluk olduğu ifade edilirken; 25. madde de birleştirici çabaların ve kapasitelerin devamlılığı için ekonomik entegrasyonun gerekliliği ve böylelikle çok kutuplu ve adil dünya düzeni için katkıda bulunulacağı belirtilmektedir (CELAC, 2011(a)). Punta Cana

Bildirisi'nde ise 44. maddede bölge ülkelerinin ekonomilerinin tamamlayıcılığının ve entegrasyonunun değerli olduğu yazmaktadır (CELAC, 2011(b)).

Bölgede yer alan dört örgütte de ekonomik birlik ulaşılması gereken bir hedef olarak belirlenmiştir. ALBA bolivaryan felsefe ile bu amaca erişmeyi hedefleyerek diğer örgütlerden ayrılmaktadır. MERCOSUR ve UNASUR dar kapsamlı bir şekilde aynı bölgede ortak pazar oluşturmayı arzularken, CELAC da aynı coğrafyada daha geniş ölçekli bir şekilde ekonomik birliği oluşturmayı istemektedir. Bu durum örgütlerin mekansal ve metinsel açıdan çatışma ihtimalini doğurmaktadır.

3.4.4. Parasal Entegrasyon

MERCOSUR, UNASUR ve CELAC'ta parasal birlik konusunda herhangi bir hüküm bulunmazken; ALBA, parasal birlik noktasında önemli kararlar almış bir yapıdır. 2008 yılında Karakas'ta gerçekleştirilen zirvede bölgenin kalkınması için ALBA ülkelerini kapsayacak parasal birlik alanının oluşturulması kararlaştırılmıştır. Gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda Ekim 2009'da SUCRE adı verilen para biriminin kurucu anlaşması Bolivya, Küba, Ekvador, Honduras, Nikaragua ve Venezuela tarafından imzalanmıştır (SELA, 2015). Yeni Bölgesel Finansal Mimari Projesi'nin bir çıktısı olan SUCRE'nin bileşenleri olarak Bölgesel Para Konseyi, Ortak Para Birimi Ünitesi, Ticari Yakınlaşma ve Rezerv Fonu ile Merkezi Takas Bürosu'dur. Avro ile eşdeğer olarak 2010 yılında uygulamaya konulmuştur. Bu veriler ışığında parasal birlik hususunda ALBA, serbest ticaret ve genel olarak Amerikan doları merkezli hareket eden diğer örgütlerden ayrılmaktadır.

3.4.5. Siyasal Entegrasyon

Latin Amerika'da kurulan birçok örgütün ana hedeflerinden biri kıtasal birliğin sağlanmasıdır. Bu durum UNASUR ve CELAC resmi belgelerinde kendisine yer bulurken, MERCOSUR ve ALBA'da siyasi birliğe yönelik herhangi bir norm bulunmamaktadır. Kurucu anlaşmanın girişinde Güney Amerika kimliği ve vatandaşlığı inşa ederek, bölgede siyasi entegrasyonun sağlanmasının UNASUR'un amacı olduğu ifade edilmektedir. Aynı belgenin 2. maddesinde bölgede yer alan halklar arasında siyasi entegrasyonun ve birliğin sağlanmasının UNASUR taraflarınca kabul edildiği belirtilmektedir (UNASUR, 2011(a));

“Güney Amerika Uluslar Birliği'nin amacı devletlerin bağımsızlığını ve egemenliğini destekleyecek bir çerçevede, toplumsal kapsayıcılığı ve vatandaş katılımını, demokrasinin güçlendirilmesini ve asimetrik durumların azaltılmasını sağlamak adına halklar arasında kültürel, sosyal, ekonomik ve siyasi alanlarda, politik diyaloga, toplumsal düzenlemelere, eğitime, enerjiye, alt yapıya, maliyeye ve çevreye önem verecek; sosyoekonomik eşitsizliği ortadan kaldıracak bir entegrasyon ve birlik alanı oluşturmaktır.”

CELAC'ta ise Caracas Bildirisi'nin 7. maddesinde siyasi entegrasyon ve birlik oluşturmının, daha önceden bölgenin karşılaştığı zorlukları başarılı bir şekilde savuşturması doğrultusunda Latin Amerika halklarının temel amacı olduğu ibaresi yer almaktadır. 16. maddede Simon Bolivar'ın 1826 Panama konuşması birliğin doktrini olarak görülmekte ve 19. maddede bölge kahramanlarının, 'libertador'ların entegrasyonist fikirleri CELAC temelini oluşturduğu ifade edilmektedir. 21. maddede CELAC'ın halklar arasında birliği ve çeşitliliği temel alacak ve Latin Amerika kimliği oluşturacak şekilde kesinlikle siyasi entegrasyon süreci çerçevesinde hareket edeceği belirtilirken, 25. maddede çok kutuplu ve demokratik bir dünya düzeni için siyasi işbirliği ve entegrasyon sürecine odaklanılacağı dile getirilmektedir. 31. maddede ise CELAC'ın bölge birliğini ve entegrasyonunu sağlama doğrultusunda siyasi danışma, entegrasyon ve işbirliği için bir temsil mekanizması olarak kurulan bir yapı olduğu ifade edilmektedir. Punta Cana Bildirisi'nin girişinde de karşılıklı güven ilişkisi kapsamında siyasi entegrasyona doğru ilerlemeci anlayışın uyum ve çeşitlilik temelinde devam edeceği belirtilmektedir. Bunun neticesinde ekonomik birlik amacıyla olduğu gibi UNASUR ve CELAC'ta mekansal ve metinsel bir çatışma oluşmaktadır.

3.4.6. Devletin Rolü

MERCOSUR'un kurucu anlaşmasında ve Las Lenas Protokolü'nde ulusal egemenliklere saygı ibaresi giriş kısmında yer almaktadır. Bu durum, örgütün ulusüstü karaktere ve devletlerin yetkilerini aktardıkları bir yapı yerine, devletlerarası işbirliklerinin ve görüşmelerin gerçekleştirilmesi amacı taşıyan bir yapı olarak var olduğunu ortaya koymaktadır. Devletlerin egemenliğine saygı prensibini bünyesinde barındıran ALBA da devletlerin ulusüstü bir yapıya yetkilerini devrettikleri bir oluşum hüviyetine sahip değildir. ALBA-TCP'nin altıncı maddesi şirketlerin devletleştirilmesini desteklediğini ifade etmekte ve devletlerin kontrol alanının genişletilmesine onay vermektedir. UNASUR'da devletlerin yetkilerini bir üst birime devredeceklerine dair herhangi bir ibare yer almazken; CELAC'ta Caracas Bildirisi'nin 23. maddesinde taraf devletlerin egemenliğine, toprak bütünlüğüne ve iç işlerine karışılmayacağı belirtilmektedir. Benzer hüküm Punta Cana Bildirisi'nin giriş kısmında da yer almaktadır. Bu bulgular çerçevesinde bölge örgütlerinin ulusüstü bir yapıdan ziyade hükümetler arası birliktelik karakterine haiz olduğu görülmektedir.

3.4.7. Enerji

Petrol, doğalgaz, hidroelektrik gibi zengin enerji kaynaklarına sahip olan ülkeleri bünyesinde barındıran MERCOSUR, Aralık 2015'te MERCOSUR'a Üye Devletler ve Bağlı Üyeler arasında Bölgesel Enerji Tamamlayıcılığı Çerçeve Anlaşması'nı oluşturmuştur (Correa, 2010, s.406). Bu anlaşmaya göre üretim, iletim, dağıtım ve pazarlama açısından bölgesel enerji entegrasyonu teşvik edilmektedir. Enerji arzında istikrarın sağlanması, taşımacılık maliyetlerinin minimum seviyeye çekilmesi, kaynakların adil kullanımı, sürdürülebilir

kalkınma sürecini güçlendirmesi amaçlanmaktadır. Bölgenin iktisadi ve toplumsal yararı için enerji değişiminin gerçekleştirilmesi ve alt yapı projelerinin koordineli olarak tamamlayıcı nitelikte yapılması gerektiği ifade edilmektedir. Bu açıdan MERCOSUR, enerji meselesine önem vermektedir. Ancak, tüm ülkeler tarafından onaylanmamıştır. Ortak Bildiri'nin 6. maddesinde enerji konusuna yer veren ALBA, enerji üretimi ve ürünlerinin istikrarlı bir biçimde arzını güvence altına alacak şekilde, bölge ülkeleri arasına PetroAmerica çatısı altında enerji entegrasyonunun sağlanmasını amaçlamaktadır. Bu doğrultuda Ekonomik Konsey altında Enerji Entegrasyonu Çalışma Grubu bulunmaktadır. UNASUR'da ise kurucu anlaşmanın giriş bölümünde bölgede enerji entegrasyonunun sağlanacağı belirtilmektedir. Anlaşmanın 2. maddesinde toplumlar arası enerji birliğinin kurulması öngörülürken; 3. maddenin 4. bendinde dayanışma ruhu içerisinde bölge kaynaklarının entegre ve sürdürülebilir kullanımından bahsedilmektedir. 5. madde UNASUR'un kurumsal yapısının geliştirilmesi hakkında hükümler getirirken, bu doğrultuda Güney Amerika Enerji Konseyi'nin kuruluşunu ifade etmektedir. Enerji Konseyi Kanunu; bölgedeki enerji meselelerin üye devletler arasındaki iş birliği yapılmasını ve tamamlayıcılık görevi üstlenmesi durumunu vurgulamaktadır. Aynı kanuna göre, bölgesel bütünlük ve halkların egemenliği ve özerkliğine saygı ilkeleri doğrultusunda her ülkenin kendi enerji kaynakları noktasında gelişiminin sağlanmasına ve kaynakların tüketiminin yönetimine önem verilmektedir. Kurucu anlaşmanın 15. maddesinde de üçüncü taraflarla gerçekleştirilecek enerji projelerine öncelik verileceği ifade edilmektedir. CELAC'ta ise enerji meselesi resmi olarak Caracas Bildirisi'nin 35. maddesinde, örgütün öncelikli eylem planına dahil olan konulardan birisi olduğu ibaresiyle yer almaktadır. Bu doğrultuda enerji meselesi dört örgütün de ilgilendiği konulardan biridir.

3.4.8. Çevre

MERCOSUR, çevre meselelerinin uluslararası arenada gündeme geldiği Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'nın Rio de Janeiro'da düzenlendiği zaman diliminde faaliyetlerine başlamıştır. Ancak, kuruluş anlaşmasında çevre konusuna yoğunlaşmamıştır. Asuncion Sözleşmesi'nde kaynakların optimum kullanımı ve çevrenin korunması ibarelerine yer veren MERCOSUR, Haziran 1992'de Çevre Konusunda Özel Konferans (Rema) grubunu oluşturmuştur. Rema'nın yaptığı çalışmalar neticesinde, 1995 yılında bir araya gelen bakanlar toplantısı neticesinde çevre odaklı çalışmalarda bulunacak 6 Numaralı Çalışma Grubu oluşturulmuştur. Haziran 1997 Çevre Ek Protokolü taslağını hazırlanmış ve 2001 yılında MERCOSUR Çevre Çerçeve Antlaşması imzalanmıştır. Anlaşma 2004 yılında yürürlüğe girmiştir. Anlaşmanın dördüncü maddesi, insanların yaşam kalitesini ve çevre standartlarının daha yüksek seviyede olmasına katkıda bulunulabilmesi adına, ekonomik, sosyal ve çevresel boyutların koordineli çalışması aracılığıyla çevrenin korunması ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması ibarelerini içermektedir (Macedo Franca, 2010, ss.228-232). Çevre konusu ALBA'da yalnızca Ortak Bildiri'nin 6. maddesinde kendisine yer bulmaktadır. Buna

göre, sürdürülebilir kalkınma gayesi çerçevesinde çevrenin korunması, kaynakların verimli kullanılması ve bölge kültürüne yabancı olan tüketim israfının önüne geçilmesi öngörülmektedir. UNASUR'da kurucu anlaşmanın giriş bölümünde çevresel entegrasyonun geliştirilmesi ibaresiyle kendisine yer bulan çevre meselesi, aynı anlaşmanın 2. maddesinde çevre alanında iş birliklerinin yapılması gerektiği ifadesiyle yer almaktadır. CELAC'ın Caracas Bildirisi'nin eylem planında yer alan çevre meselesi, 5., 30. ve 35. maddelerde taraf ülkelerin Dış İşleri Bakanları tarafından yürütülecek ve forumlar düzenlenecek olan önemli alanlardan biri olarak değerlendirilmektedir. Punta Cana Bildirisi'nin girişinde CELAC'ın benimsemiş olduğu sürdürülebilir kalkınma anlayışındaki üç boyuttan biri olarak yer alan çevre konusu, 26. maddede afet risk yönetimi kapsamında ve 31. maddede kimyasal atık çerçevesinde dikkat edilmesi gerek ayrıntılardan biri olarak ele alınmaktadır. Bu doğrultuda CELAC 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Bildirisi, Tarımsal Kalkınma Deklarasyonu ve Birleşmiş Milletler Habitat Sözleşmesi Onay Bildirisi'ni yayımlamıştır. Bu veriler ışığında çevre meselesi dört analiz biriminin tarafından da hitap edilen bir alandır.

3.4.9. Güvenlik

MERCOSUR'da güvenlik meselesi geleneksel yaklaşımdan farklı bir şekilde ele alınmıştır. Silahlı mücadele veya terörle mücadele gibi konseptlerin yer almadığı örgütte; güvenlik konusu kendisine gıda, enerji, yargı, çevre ve toplumsal alanlarda olacak şekilde yer bulmuştur. ALBA'da da güvenlik konusu benzer şekilde yer almaktadır. Gıda güvenliği, enerji arz güvenliği ve bölge kimliği ve kültürünün korunması şeklinde ALBA resmi belgelerinde bulunan güvenlik meselesi; örgütün askeri güvenliği noktasında yalnızca üye devletlerin savunma bakanlıkları ve silahlı kuvvetlerinden oluştuğu belirtilen Savunma Konseyi'nin soysal varlığı ile işlenilmektedir. UNASUR'da ise güvenlik konusu kuruluş anlaşmasında toplumsal güvenlik ve kamu güvenliğinin sağlanması olarak sırasıyla 3. maddenin 10. ve 20. bentlerinde yer almaktadır. Örgüt güvenlik konusunda iki konseye ve bir araştırma merkezine haizdir. Savunma Konseyi, askeri işbirliği ile savunma politikalarını uygulamakla yükümlü olup, insani müdahale, barış operasyonları, endüstri ve savunma alanında eğitimler ve teknoloji denemeleri konularıyla ilgilenmektedir. Güney Amerika Barış alanını garanti altına almak, savunma alanında ortak vizyon oluşturmak, savunma meselelerinde çok taraflı forumlarda bölgesel durumu tartışmak, bölgesel savunma işbirliklerinde bulunmak, doğal afetlerden etkilenen kazazedelere destekte bulunma konseyin amaçlarını oluşturmaktadır (UNASUR, 2011(f)). Stratejik Savunma Çalışmaları Merkezi, Savunma Konseyi ile birlikte hareket ederek, üye devletler arasında savunma politikalarında koordinasyonu ve harmoniyi sağlamakla yükümlüdür (UNASUR, 2011(g)). Ulusötesi Organize Suçlara Karşı Güvenlik, Adalet ve Koordinasyon Konseyi ise birey güvenliğini, adaleti ve eylem koordinasyonunu güçlendirerek ulusötesi organize suçlar ile ilgilenmektedir. Bu doğrultuda stratejiler, eylem planları ve mekanizmalar hazırlamakta, vatandaş ile paydaşların katılımını desteklemekte

ve polis departmanına ve istihbarat servislerine rehberlik etmektedir (UNASUR, 2011(h)). Güvenlik konusu CELAC çatısı altında da oldukça irdelenmiş bir konudur. Caracas Bildirisi'nin 28. maddesinde oluşumun Latin Amerika halklarının güvenliği ile ilgilenen tek mekanizma olduğu vurgusu yapılmaktadır. Punta Cana Bildirisi'nin birinci bölümünün konusunda uluslararası barış ve güvenlik olarak yer alan konu, ilk 7 maddeyi oluşturmaktadır. Bu maddelerde sırasıyla Latin Amerika'nın barış alanı olduğu, anlaşmazlıkların barışçıl olarak çözümleneceği, nükleer silah barındırmayan bir alan bulunduğu, bölgede nükleer silahların yasaklandığı, her türlü terör faaliyetinin karşısında bulunduğu, bilgi ve iletişim teknolojilerinin barışçıl amaçlar doğrultusunda kullanılacağı ve İsrail ile Filistin arasındaki çatışmaların adil, istikrarlı ve kalıcı çözümlerle sonuçlandırılması çağrısı yer almaktadır. Bildirinin 13. ve 14. maddeleri vatandaşların güvenliği ve ulusötesi organize suçlarla mücadeleyi konu ederken, 15. madde ise gıda güvenliğine dikkat çekmektedir. 38. maddede kültürel çeşitliliğin yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde barış ve güvenliğin vazgeçilmez unsuru olduğu şeklinde değinilen konu, 63. maddede çoktarafılık ve BM'de reform kapsamında BM Güvenlik Konseyi'nde değişimin ve reformun gerekliliği olarak yer almaktadır. Bu benimsenen maddeler doğrultusunda Nükleer Silahsızlanma Bildirileri; Gıda Güvenliği, Düzenli Beslenme ve Açlığı Sonlandırma Bildirisi ve Barışı Koruma Operasyonlarına Destek Bildirisi yayımlanmıştır. Analiz birimlerinin resmi belgelerinde, terimsel anlamında değişimler ve dönüşümler yaşayarak yeni perspektiflerden ele alınan güvenlik meselesi, bölge örgütlerinin temel alanlarından birini oluşturmakta ve örtüşen ve çatışan normlar sorunun ortaya çıkma ihtimalini içermektedir.

3.4.10. Eğitim

MERCOSUR ve ALBA'da eğitim konusuna dair resmi belgelerde herhangi bir ibare bulunmazken; UNASUR ve CELAC konuya dair normlara sahiptir. UNASUR'da kurucu anlaşmanın giriş bölümünde eğitim alanında iş birliklerine verilen önem vurgulanırken, 3. maddenin 3. bendinde okur-yazar olmamayı sonlandırmak, kaliteli eğitime eşit erişim ve derslerin ve unvanların bölgesel tanınırlığını sağlamak amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda 2012 yılında UNASUR Eğitim Konseyi oluşturulmuştur. Eğitim Konseyi Kanunu'na göre, bölgesel eğitim entegrasyonunun güçlendirilmesi adına herkesin eğitim hakkına sahip olması, her düzeyde ve modelde eğitime adil ve nitelikli olarak erişimi sağlayacak kalkınma politikalarının uygulanması öngörülmektedir (UNASUR, 2011(c)). CELAC'ta eğitim konusu Punta Cana Bildirisi'nin 20. maddesinde cinsiyet eşitliği bağlamında eğitime erişme hakkında ele alınırken, 21. maddede ayırım yapılmaksızın herkesin eğitim hakkının olduğu, 22. maddede ise ailelerin ve toplumların eğitim sürecinin farklı seviyelerine aktif olarak katılacağı bir eğitim sisteminin uygulamaya dökülmesi çerçevesinde bulunmaktadır (CELAC, 2011(b)). Bu doğrultuda Bakanlar Kurulu Çalışma Grupları'nda eğitim odaklı araştırmalar ve toplantılar düzenlenmekte olduğu belirtilmektedir.

3.4.11. Sağlık

Sağlık konusu dört analiz biriminden yalnızca UNASUR sağlık meselesine resmi belgelerinde hitap etmektedir. Kurucu anlaşmanın 3. maddesinin 10. bendinde sağlık hizmetlerine eşit erişimi tesis etme amacının olduğu ifade edilmektedir. Bu doğrultuda örgüt çatısı altında Sağlık Konseyi oluşturulmuştur. Bölgesel entegrasyona benzer şekilde sağlık alanında da entegre bir yapının inşa edilmesini hedefleyen konsey; Güney Amerika Sağlık Denetimi ve Müdahalesi Ağı, Küresel Sağlık Sistemlerinde Kalkınma, Tedaviye Küresel Erişim, Sağlık Eylem Planı ve Teşviki, Sağlık Alanında İnsan Kaynaklarının Gelişimi ve Yönetimi projelerinin yürütmektedir (UNASUR, 2011(d)). UNASUR bünyesinde Güney Amerika Hükümeti Sağlık Enstitüsü adlı komiteye sahiptir. Enstitü, sağlık alanında ihtiyaç duyulan kalemelerin belirlenmesi, programların düzenlenmesi, var olan bilgilerin organize edilmesi ve ortak sağlık politikalarının belirlenmesi doğrultusunda çalışmaktadır (UNASUR, 2011(e)).

3.4.12. Demokrasi ve İnsan Hakları

Üye ülke yönetimlerine darbe hükümetlerinin yerine yeniden demokratik hükümetlerin geldiği dönemde kurulan MERCOSUR, kuruluş anlaşmasında itibaren demokratik değerlerin ve insan haklarının hukukun üstünlüğü kapsamında korunması gerekliliği prensibini savunmaktadır. Meseleyi örgütün gündemine getirme noktasında Karma Parlamenter Komisyonu etkin bir rol oynarken, komisyonun işleyiş prosedürlerinde barışın, özgürlüğün, demokrasinin ve insan haklarının korunacağı ibaresine yer verilmiştir (Lixinski, 2010, s.353). Ushuaia Demokratik Bağlılık Protokolü'nün kabulüyle demokrasi ve insan hakları meselesi MERCOSUR'un önemli bir parçası haline gelmiştir. MERCOSUR Meclisi olarak nitelendirilen PARLASUR tarafından ele alınan bu konuya yönelik olarak, Avrupa Birliği'nin sahip olduğu Temel Haklar Şartı'na benzer bir şekilde, MERCOSUR Temel Haklar Bildirgesi oluşturulmuştur. Örgütteki demokrasi ve insan haklarına yönelik metinler; MERCOSUR'da İnsan Haklarının Korunması ve Desteklenmesi Bildirisi, MERCOSUR Toplumsal Emek Bildirisi, İç Göçün Normalleştirilmesi Anlaşması, Üye Devletler Arası Yasadışı Göçle Mücadele Anlaşması ve Korunmasız Çocukların Korunması İçin Bölgesel İşbirliği Anlaşması'dır (Lixinski, 2010, s.355). ALBA'da Demokrasi nosyonu yalnızca Ortak Bildiri'nin 12. maddesinde demokrasi için başta Birleşmiş Milletler olmak üzere uluslararası örgütlerde mücadele edileceği belirtilirken; insan hakları meselesi ise ALBA-TCP'de 12. maddede ticari uygulamalarda insan haklarına uygun olarak temel hizmetlerin korunması ve 23. maddede serbest dolaşım noktasında insan haklarının gözetileceği şeklinde kendisine yer bulmuştur. Demokrasi konusu UNASUR'da kurucu anlaşmanın giriş bölümünde Güney Amerika entegrasyonunun demokrasi ilkesini rehber ilke olarak görüleceği ve bu doğrultuda etkin demokratik kurumlar için çaba sarf edileceği şeklinde ifade edilmektedir. 2. maddede bölge halklarında demokrasinin güçlendirileceği ibaresi yer alırken, 14. maddede UNASUR üyeleri arasındaki siyasi anlaşmanın demokratik değerlerin korunmasını destekleyeceği vurgulanmaktadır.

İnsan Hakları noktasında anlaşma giriş bölümünde sınırsız biçimde insan haklarına saygılı olmanın ortak barışçıl, ekonomik ve sosyal gelecek inşa etmede önemli bir koşul olduğu ifade edilmektedir. 3.maddenin 11. bendinde insan hakları konusunda işbirliği yapılacağı belirtilirken, 14. maddede insan haklarını teşvik edici siyasi anlaşmaların yapılacağı ibaresi yer almaktadır. Demokrasi ve İnsan hakları meselesi CELAC'ta da kendisine yer bulmuştur. Caracas Bildirisi'nin 11. maddesinde CELAC'ın amacının demokratik değerlere, hukukun üstünlüğüne ve insan haklarına bağlı olarak adil, demokratik ve özgür toplumlar inşa etmek olduğu ifade edilmektedir. 23. maddede CELAC'ın gözeteceği ilkeler olarak yer alan bu konu, 25. maddede demokratik ve adil dünya için Latin Amerika entegrasyonunun gerekliliği kapsamında yer almaktadır (CELAC, 2011(a)). Punta Cana Deklarasyonu'nun girişinde demokrasinin değerlerine saygı gösterileceği ve üye devletlerin demokratik yaşam tarzına sahip olacağı belirtilirken, 2. maddede insan haklarını ve demokrasiyi gözetken kurumsallaşma anlayışının benimseneceği ifade edilmektedir. Bunun yanı sıra insan hakları konusu 6. maddede bilgi ve iletişim teknolojileri noktasında, 19. maddede cinsiyet eşitliği açısından, 32. maddede dünya uyuşturucu sorunu bağlamında, 48. maddede göç ve göçmenler konusunda ve 51. maddede BM İnsan Hakları Bildirisi'nin onaylanması ve bu çerçevede çalışma gruplarının oluşturulması kapsamında ele alınmaktadır (CELAC, 2011(b)). Bu doğrultuda Cinsiyet Eşitliği ve Kadına karşı Şiddeti Sonlandırma; Dünya Uyuşturucu Sorunu; Yoksulluğun Sonlandırılması; Kadının Gelişimi; Çocuk Haklarının Korunması; İnsan Haklarının Korunması; Kadının Statüsü; ve Kazazedelerin Korunması bildirimleri CELAC tarafından kabul edilmiştir.

3.4.13. Hükümet İdeolojileri

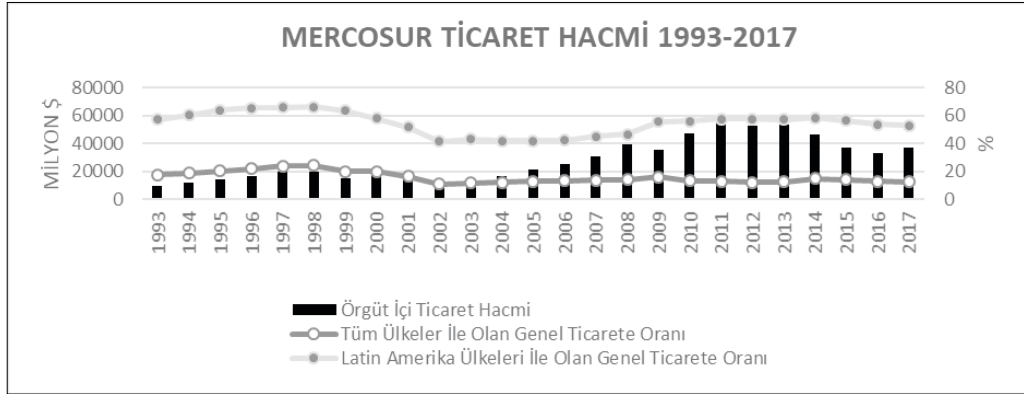
Beş üyesi bulunan MERCOSUR'da, devletlerin haiz olduğu ideolojik anlayış bu ülkelerde yapılan seçimlere bağlı olarak değişmektedir. Brezilya'da sol anlayışa sahip Lula da Silva, Dilma Rousseff ve Michel Temer'in ardından ülkenin başına muhafazakar Hair Bolsonaro geçmiştir. Benzer şekilde Arjantin'de sekiz yıl iktidarda kalan Cristina Fernández de Kirchner'in yerine sağ görüşlü Mauricio Macri 2015 yılında iktidara gelmiştir. Uruguay'da sol görüşlü Tabare Vasquez başkan olarak bulunmakta iken, Paraguay'da sağcı parti lideri Mario Abde Benitez ülkenin başındadır. Venezuela'da ise Chavismo anlayışındaki Nicolas Maduro iktidardadır. ALBA , ABD öncülüğündeki neoliberal kapitalist anlayışa karşıt olarak bolivaryan ve sol eğilimli hükümetlerin bir araya gelerek oluşturdukları bir örgüttür ve bu durum örgüte üye olan tüm devletler tarafından kısmen veya tamamen benimsenmiş durumdadır. Küba ve Venezuela, Fidel Castro ve Hugo Chavez öncülüğünde bu nosyonu liderliğini üstlenmiştir. Örgüte 2008 yılında Zelaya hükümeti döneminde katılan Honduras, yönetimin askeri darbe sonucunda indirilmesinin ardından 2010 yılında örgütten ayrılmıştır (SELA, 2015). Ekvador ise 2018 yılında, gerçekleşen siyasi ve ekonomik krizlerin ardından yaşanan protestolara karşı Venezuelalı Nicolas Maduro ve Nikaragua'da Daniel Ortega

Hükümetlerinin kendi halkalarına yönelik insancıl olmayan müdahalelerde bulunması üzerine, gerçekleşen uygulamaları eleştirerek bu ülkelerle herhangi bir ideolojik bağlılığının kalmaması için ALBA'dan ayrılmıştır (RISKMA, 2018). Güney Amerika kimliğini benimseyen ülkelerin bir araya gelmesi ile oluşturulan UNASUR'da taraf ülkelerin yönetimlerine bağlı olarak üye sayısında ve devlet yönetimlerinin felsefesinde değişiklikler yaşanmaktadır. 2018 yılında Kolombiya'nın liderliğini elde eden Ivan Duque, ağustos ayında altı ay içerisinde örgütten ayrılacağını açıklamıştır. ABD yanlısı siyasi fikirlere sahip olan lider, Kolombiya'nın OAS ile yakın ilişkiler kuracağını ifade etmiştir (Trujillo, 2018). Bölgenin en kapsayıcı oluşumlarından biri olan CELAC ise bünyesinde barındırdığı 33 üye devlet nedeniyle çeşitli ideolojilere ve siyasi görüşlere sahip hükümetleri çatısı altında bulundurmaktadır.

4. Örgütlerin Etkinlik Düzeyi

Bu bölümde analiz birimleri olan bölgesel örgütlerin ekonomik entegrasyon noktasındaki başarıları örgüt içi ticaret hacmi üzerinden, uluslararası alandaki politik birliktelik başarıları ise BM Genel Meclisi'ndeki oy davranışları üzerinde değerlendirilmiştir.

4.1. Ticaret Hacmi ve Ekonomik İlerleme

Şekil 1: MERCOSUR örgüt içi ticaret hacmi 1992-2017

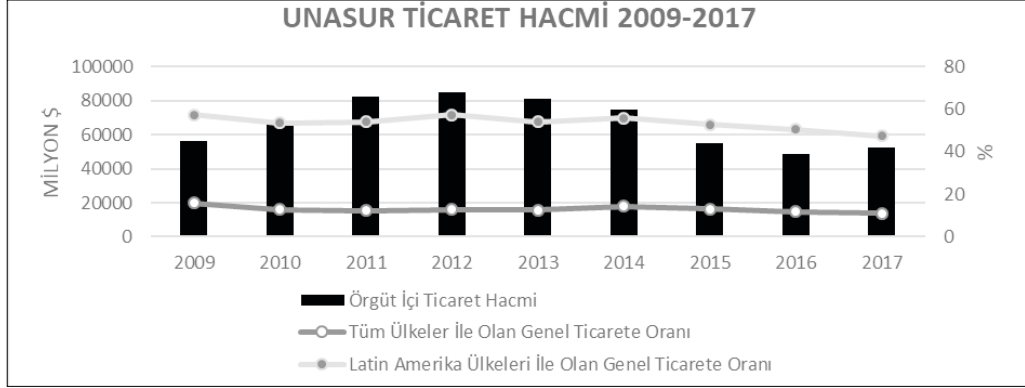
Kaynak: WITS World Bank; WTO Data. Yazar tarafından düzenlenmiştir.

Temel amacı ekonomik entegrasyonu sağlamak olan MERCOSUR kuruluşundan itibaren ekonomik entegrasyona yönelik haiz olduğu politikalar neticesinde örgüt içi ihracatın artmasına pozitif katkıda bulunmuştur. 1992 yılında Arjantin, Brezilya, Paraguay ve Uruguay arasında gerçekleşen ihracat miktarı 9,5 milyar dolar seviyesinde iken, bu oran 2011 yılında en üst seviyeye 57 milyar doları aşarak ulaşmıştır. 1997-1998 yıllarında gerçekleşen Doğu Asya Krizi'nden olumsuz olarak fazla etkilenilmemiştir. Bunun temelinde 1997 yılında örgüt

İçer hizmet ticaretini derinleştiren Montevideo Protokol'ünün imzalanması etkili olmuştur. Ancak MERCOSUR ülkeleri, hem Arjantin'in ekonomik buhrana girdiği hem de Rusya'nın iflasını açıkladığı 1999 yılında bir önceki yıla göre %25 daha az ticari etkileşimde bulunarak 14,8 milyar dolar ticari hacme gerilemiştir. 2000 yılında düzelme sinyalleri gösteren ticaret verileri 2001-2002 yıllarından Arjantin'de yaşanan iflas neticesinde oluşan kriz dalgasından oldukça etkilenerek, ticaret miktarı 9,9 milyar dolar seviyesine düşmüştür. Takip eden yıllarda başta Çin olmak üzere yabancı yatırımları coğrafyasına çeken ülkeler, Arjantin ve Brezilya gibi yükselen ekonomiler ile Venezuelada keşfedilen petrol yatakları sayesinde önemli atılımlar gerçekleştirmiştir. Öyle ki, küresel ekonomik krizin gerçekleştiği 2008 yılında 39,5 milyar dolar ticari seviyeye erişen MERCOSUR; Avrupa Borç Krizi'nin yaşandığı 2011 yılında ticaret hacminde örgüt tarihinin rekor düzeyi olan \$57,2 milyara ulaşmıştır. Örgüte üye olan devletlerin bölge ülkeleri ve tüm ülkeler ile gerçekleştirdikleri ticaret miktarı ile örgüt içi ticaret oranı karşılaştırıldığında Latin Amerika özelinde kuruluş dönemindeki %57 dolaylarında olan oran, 2000'li yılların başlarında %41 ile %45 bandında gerçekleşirken, son on yıllık süreçte %50'nin üzerinde bulunmaktadır. Küresel çaptaki ticarete ise 1990'ların başın %17-18 dolaylarında bulunan ticaret oranı 2000'lerin başlarında %11'lere kadar gerilemiş, 2009 yılında %16'yı aşmış, 2014 sonrasında düşüş trendine girerek %12'lere kadar gerilemiştir. Son dönemdeki düşüş trendinin ardında birçok neden bulunmaktadır. Bunlardan ilki Brezilyada gerçekleşen yolsuzluklar ve neticesinde meydana gelen hükümet boşluğu sorunudur. İkinci neden petrol fiyatlarındaki düşüş nedeniyle ekonomik kriz ve siyasi belirsizlik içine sürüklenen Venezuelada, Nicolas Maduro yönetiminin ABD tarafından ambargoya maruz bırakılmasıdır. Dahası ABD'nin durumu diplomatik savaş düzeyine getirecek Juan Guaido'nun geçici hükümet başkanı olarak tanınmasıdır. Üçüncü etken ise Arjantin ve diğer bölge ülkelerinde yaşanan iktidar değişikliklerinden kaynaklı olarak oluşan siyasi ve ekonomik istikrarı etkileyen dalgalanmalardır. Bu iktisadi ve politik gelişmelerin sonucunda MERCOSUR, ticari anlamda ekonomik krizlerin yaşandığı dönemlerden daha fazla etkilenmiştir.

Ekonomik entegrasyon doğrultusunda MERCOSUR Gümrük Birliği yapısına haiz olan bu oluşum, üye devletlerin ekonomik yetkilerini bir üst mercii olarak devrettikleri bir yapı konumunda değildir. 2000 yılında imzalanan sözleşme ile ekonomik alanda koordineli bir şekilde hareket edileceğinin ifade edildiği örgüt, ortak Pazar özelliğine sahip olan bir ticari blok karakterine sahiptir. Hükümetler arası bir birlik olarak varlığını sürdüren MERCOSUR ve alt organları, üçüncü taraf ülkelere karşı CET (Common External Tariff) olarak adlandırılan belirli ürünlerde ortak olarak %35 vergi uygulamasında bulunmakta ve korumacı bir anlayışla hareket etmektedir. Ekonomik alanda entegrasyonu gerçekleştirme gayesi olan bu yapı, son dönemde yaşanan bölgesel karışıklıklar ve ekonomik ve siyasi çalkantılar nedeniyle, başta Brezilya olmak üzere, üye ülkelerin tercihli ticaret anlaşmalarını

benimsemesi ile tekrardan serbest ticaret alanı düzeyine geri dönme tehlikesiyle karşı karşıyadır.

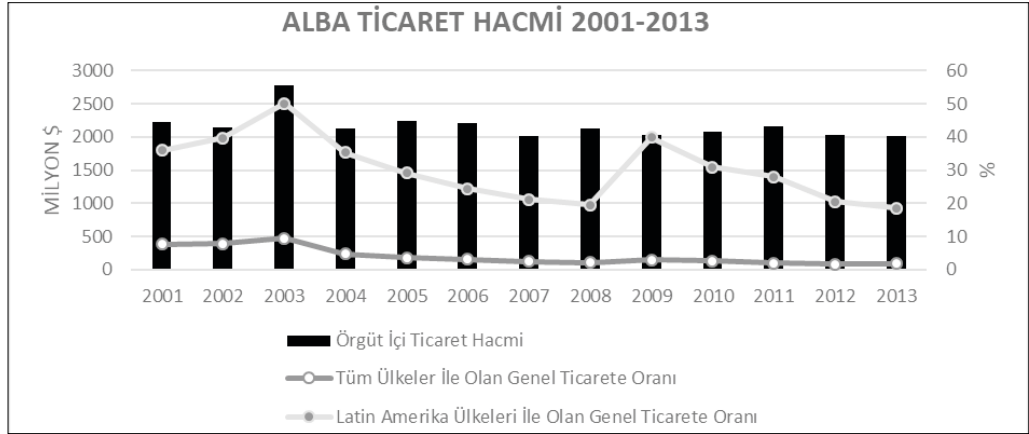
Şekil 2: UNASUR örgüt içi ticaret hacmi 2009-2017

Kaynak: WITS World Bank; WTO Data. Yazar tarafından düzenlenmiştir.

Bölgedeki bir diğer önemli yapılanma olan UNASUR'da üye ülkeler arasındaki örgüt içi ticaret hacminde örgütün faaliyete geçtiği tarihten itibaren ciddi artışlar gözlemlenmiştir. 2011 yılında faaliyete geçen UNASUR, Avrupa'da Avro Krizi yaşanmasına rağmen, üye olan devletlerin aralarındaki ticarete ani bir etkiyle %25'ten fazla katkıda bulunmuştur. Bu düzey takip eden iki yılda da devam etmiş, ancak petrol varil fiyatlarında düşüşün yaşandığı ve bölge ülkelerinin siyasi değişimler veya ambargolara maruz kalmaya başladığı 2014 yılından itibaren oldukça gerilemiştir. Petrolün varil fiyatı 2009 yılında 78 dolar iken, 2013'te 110 dolara kadar çıkmıştır. Ertesi yıl 46 dolara, 2015'te ise 27 dolara düşmüş ve başta Venezuela olmak üzere doğal kaynak zengini olan ülkeleri sarsmıştır. Bu durum örgüt içi ticaret rakamına da yansımış olup, petrol varil fiyatınının 97 dolar olduğu 2012'de 84,7 milyar dolar düzeyinde olan ticari etkileşim, 27 dolar olan 2015 yılında 55,2 dolara gerilemiştir. Ayrıca petrol üretim kapasitesinde azalmaların yaşanması da bu olumsuz verilerin devamına neden olmuştur. Öyle ki, 2011 yılında Venezuela'nın örgüt üyelerine olan ihracatı 4,7 milyar dolar iken, 2015'te bu miktar 1,2 milyar dolara gerilemiştir. Bu durum oransal verilere de yansımıştır. Örgütün kurulmuş olduğu dönemde %55'in üzerinde olan örgüt içi ticaret hacminin Latin Amerika'nın geneli ile gerçekleşen ticaret hacmi oranı 2017 yılında %47'ye kadar gerilemiştir. Küresel çapta gerçekleşen ticaret noktasında da 2009 yılında %15, 2014'te ise %14'ü aşan oran 2017 yılında %11'e kadar düşmüştür.

UNASUR kıtada NATO benzeri bir yapılanma olarak siyasi ve askeri alanlarda ilerleme gösteren bir pozisyonadadır. Ekonomik entegrasyon hedefini temel metinlerinde barındırmasına karşın, ulusal egemenlik temelinde adımlar atan ve ticari liberalleşmeye şüphe ile yaklaşan UNASUR; silah ticareti, nükleer silah kullanımı ve bölgenin güvenliği gibi konularda

birçok anlaşmayı imzalamış olsa da, ekonomik entegrasyonu gerçekleştirecek herhangi bir tasarının altına imza atmamıştır.

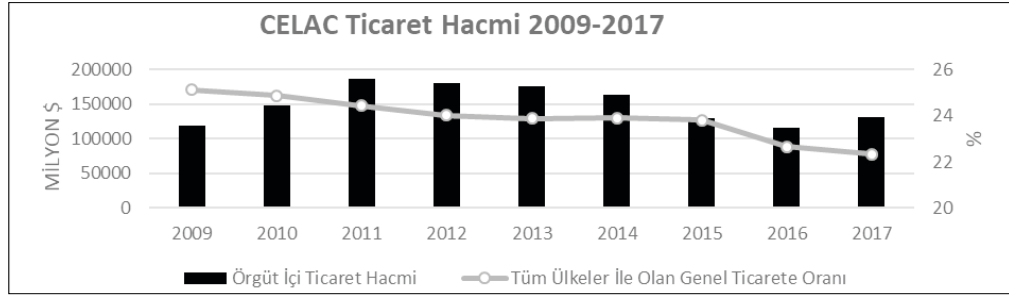

Şekil 3: ALBA/Venezuela örgüt içi ticaret hacmi 2001-2013

Kaynak: WITS World Bank; WTO Data. Yazar tarafından düzenlenmiştir.

Bolivarcı anlayışa sahip olan ve bu doğrultuda kapitalist sistemin yerine eşitlik temelinde sosyalist ekonomik sistemi hayata geçirmeyi kendisine hedef olarak belirleyen ALBA, bu hedefe ulaşma noktasında oldukça yetersiz kalmaktadır. Venezuela haricinde örgüt içi ticari hacmi yıllık olarak 9 milyon doları geçen üyesinin bulunmadığı örgütte, diğer ülkeler arası yıllık ticaret miktarı genellikle 1 milyon doların altındadır. Bu miktarın en yüksek seviyeye ulaştığı tarih 2011 yılında Boliviya ile Küba arasında gerçekleşen ithalatta ulaşılan 7 milyon dolardır. Oransal açıdan ele alındığında örgüt kurulmadan önce kıta ile gerçekleşen ticaret hacmi oranı %50 düzeyinde iken, 2008 yılında %18'lere kadar düşüş yaşanmıştır. Devam eden süreçte %30 seviyesini geçen oran, 2013 yılında yeniden %18 seviyesine gerilemiştir. Küresel çapta yapılan ticaret oranı ise örgüt kurulmadan önce %7-9 arasında seyreden oranlar, örgüt kurulduktan sonra %4'ün altına düşerken, 2013 yılında %2'lere kadar gerilemiştir. Bu veriler ışığında, ALBA, temel idealarında biri olan ticaret meselesinde oldukça başarısız bir konumdadır.

ALBA-TCP ile çok taraflı ticaret anlaşmasını hayata geçiren ALBA, üye devletlerin iç hukukuna ve iç siyasetine karışmamayı taahhüt etmektedir. Bu doğrultuda üye devletlerin kendilerince önemli gördükleri sektörler için gümrük tarifelerini yükseltme imkanı tanıyan ALBA, korumacılığa olanak vererek millileştirmeyi savunmaktadır. Kuruluş amaçları arasında neoliberal ekonomik düzen ile mücadeleyi içeren örgüt, ekonomik entegrasyona yönelik herhangi bir ilerleme kaydetmezken, üye devletlerin çok taraflı ticari ilişkilerden ikili ticari ilişkilere yönelmesini de engelleyememektedir.

Şekil 4: CELAC örgüt içi ticaret hacmi 2009-2017

Kaynak: WITS World Bank; WTO Data. Yazar tarafından düzenlenmiştir.

Bölgenin en kapsamlı oluşumlarından birisi olan CELAC, tıpkı UNASUR'un haiz olduğu göstergeler gibi, 2008 Küresel Ekonomik Kriz'inin ve 2010 Avro Krizi'nin oluşturduğu ticari tahribat ortamından en az seviyede zararla çıkılmasına yardımcı olarak olumlu göstergelere sahip olmuştur. 2011-2013 yılları arasında yükselen petrol fiyatlarının da etkisiyle 200 milyar dolar barajını aşan örgüt içi ihracat hacmi, 2014 yılından itibaren başta Venezuela olmak üzere bölgede yaşanan siyasi krizler, petrol fiyatlarının düşmesi ve ABD'nin korumacı politikaları gibi faktörlerden dolayı gerilemeye başlamıştır. Bu trend küresel çapta bölge ülkelerinin gerçekleştirmiş olduğu ticaret hacmi ile olan oranlara da yansımıştır. Örgütün kuruluş döneminde %25 düzeyinde olan oranlar, 2017 yılında %22'lere kadar gerilemiştir. Ancak, oldukça kapsamlı ve çok sesli bir oluşum olmasından dolayı CELAC'ın ticaret hacmine olan etkisini değerlendirmek güçtür. Aynı şekilde ekonomik entegrasyon doğrultusunda koordineli bir şekilde hareket etmede ve politika üretmede değişen iktidarlar, farklılaşan dünya görüşleri, ekonomik istikrarsızlıklar ve ABD ile olan ilişkiler gibi faktörler nedeniyle yetersiz kalmaktadır.

4.2. UNGA Oylamaları

Tablo 2: Latin Amerika'daki örgütlerin BM Genel Meclisi'nde benzer oy oranları ¹

Dönem	66		67		68		69		70		71		Toplam	
Uzlaşma Örgütü	SAF*	C'li**	SAF	C'li	SAF	C'li	SAF	C'li	SAF	C'li	SAF	C'li	SAF	C'li
MERCOSUR	%77	%90	%76	%96	%58	%94	%67	%95	%61	%96	%62	%90	%66	%96
ALBA	%72	%79	%82	%94	%80	%94	%83	%94	%87	%95	%80	%91	%81	%92
UNASUR	%64	%85	%64	%93	%52	%91	%58	%93	%57	%95	%53	%90	%58	%92
CELAC	%44	%77	%46	%88	%45	%88	%46	%90	%47	%91	%47	%86	%45	%87

*SAF: Üye devletlerin evet veya hayır oy tercihleri dikkate alınarak oluşturulan Saf Uzlaşma Oranı'dır.

**C'li: Üye devletlerin çekimser oylarının uzlaşmayı bozmadığı kanaati ile oluşturulan Çekimserli Uzlaşma Oranı'nı ifade etmektedir. Her iki oranlamada da oylamaya katılmama durumu etkisiz olarak kabul edilmiştir.

¹ Tablo 2'deki veriler UNBISNET'ten alınmış olup, yazar tarafından belirtilen dönemlere ait oturum tutanakları incelenerek oluşturulmuştur. Aynı durum Tablo 3 ve Tablo 4'teki veriler için de geçerlidir.

Devletlerin uluslararası meseleler tartışılırken, dış politikalarında ne şekilde hareket ettiklerini anlayabilmek adına BM Genel Meclisi'nde kullanılan oyların bir kaynak niteliği taşıdığı söylenebilir. Latin Amerika'da yer alan örgütlerin uluslararası alanda ortak bir şekilde hareket edip etmedikleri sorusuna, BM Genel Meclisi'nde örgüt üyelerinin gerçekleştirdikleri oy tercihleri önemli ölçüde yanıt vermektedir. Analiz birimleri arasında en yeni tarihli kuruluşa sahip olan CELAC'ın faaliyet göstermeye başladığı 3 Aralık 2011 tarihi ile 71.BM Genel Meclisi Dönemi'nin sonuna kadar yapılan oylamalarda örgüt üyelerinin oy davranışlarının benzeşme oranları Tablo 2'de görüldüğü gibidir. SAF olarak belirtilen oranlar üye devletlerinin hepsinin aynı yönde oy vermiş olduğu oylama oranını gösterirken, C'li olarak gösterilen oranlar ise çekimser oy kullanan devletlerin de SAF oy oranlarına dahil edilerek ulaşılan oranları ifade etmektedir. Buna göre, bu beş dönemlik süre zarfında en fazla saf oy oranına sahip olan örgüt %81 ile Bolivaryan anlayışa sahip olan ve ideolojik temelde hareket eden ALBA'dır. ALBA'nın bu ideolojik tutumu, BM Genel Meclisi oylamalarına doğrudan sırayet etmiştir. ALBA'yı, %66'lık saf oy oranı ile MERCOSUR takip etmektedir. Aynı doğrultuda oy kullanma oranı ile örgütün sahip olduğu üye sayısı arasında ters bir orantının olduğu göze çarptığı tabloda, 33 üye ülke ile bölgede en çok üye devlete sahip olan CELAC, devletlerin siyasi görüş ölçeğinin geniş olmasından dolayı ideolojik açıdan zengin çeşitliliğe haizdir. Bu durum CELAC'ın SAF oranının %45 düzeyinde kalmasına neden olmuştur. 10 üyeye sahip olan UNASUR, %58'lik oranla, bu konuda CELAC'ı takip etmektedir.

Örgütlerin içindeki alt gruplar ele alındığında benzeşen oy oranlarının seviyesi artmaktadır. Birbirine yakınsayan siyasi görüşlere ve uluslararası duruşa haiz olan devletlerin gruplandırılarak incelenmesi neticesinde, SAF ve çekimserli uzlaşi oranlarında artışlar gözlenmektedir. MERCOSUR'a üye olan devletlerden olan ve aynı zamanda ALBA üyesi olan Venezuela, inceleme kapsamı dışına alındığında MERCOSUR'un saf oranı %66'dan %77'ye çıkmaktadır. Benzer durum UNASUR'da da gerçekleşmektedir. ALBA üyesi olan iki devlet Bolivya ve Venezuela kapsam dışına alındığında UNASUR'un saf oranı %58'den %60'a çekimserli oranı %92'den %96'ya çıkmaktadır. Diğer yandan ALBA'nın içerisinde yer alan çekirdek grup olan Bolivya, Küba, Nikaragua ve Venezuela bir grup olarak ele alındığında saf oran %81'den %90'a, çekimserli oran ise %92'den %99'a çıkmaktadır. Bu durum ALBA üyesi olan devletlerin, üye oldukları örgütler arasındaki fırsat maliyeti tercihlerinde ALBA'yı seçtiklerini göstermektedir.

Tablo 3: Latin Amerikadaki örgütlerdeki alt grupların aynı oyu kullanma oranı

Dönem	66		67		68		69		70		71		Toplam	
Uzlaşi Alt Grup	SAF	C'li	SAF	C'li	SAF	C'li	SAF	C'li	SAF	C'li	SAF	C'li	SAF	C'li
MERCOSUR-Venezuela	%90	%100	%88	%100	%63	%100	%74	%100	%72	%100	%68	%99	%77	%99
UNASUR - Bolivya ve Venezuela	%67	%95	%67	%96	%52	%94	%58	%95	%63	%97	%57	%98	%60	%96
ALBA Dörtlüsü*	%85	%100	%89	%100	%95	%100	%88	%98	%92	%100	%91	%98	%90	%99

*ALBA Dörtlüsü: Bolivya, Küba, Nikaragua ve Venezuela.

Tablo 4: Örtüşen bölgeselcilik kapsamında çatışan başlıca UNGA oylama konuları

MERCOSUR ile Venezuela Arasında Çatışan Başlıca Oylama Konuları	UNASUR ile Bolivya ve Venezuela Çatışan Başlıca Oylama Konuları	ALBA Dörtlüsü Hayır Uzlaşıları
Abhazya ve Güney Osetya'daki Mülteciler ve Yerinden Olmuş Kişiler	Abhazya ve Güney Osetya'daki Mülteciler ve Yerinden Olmuş Kişiler	Abhazya ve Güney Osetya'daki Mülteciler ve Yerinden Olmuş Kişiler
İran'da İnsan Hakları	İran'da İnsan Hakları	İran'da İnsan Hakları
Kuzey Kore'de İnsan Hakları	Kuzey Kore'de İnsan Hakları	Kitlesel İmha ve Kimyasal Silahların Kullanımı
Silah Ticareti	Silah Ticareti	Kuzey Kore'de İnsan Hakları
Suriye'deki Durum	Suriye'deki Durum	Silah Ticareti
Sürdürülebilir Kalkınma İçin Girişimcilik	Sürdürülebilir Kalkınma İçin Girişimcilik	Suriye'deki Durum
Ukrayna'nın Toprak Bütünlüğü	Ukrayna'nın Toprak Bütünlüğü	Sürdürülebilir Kalkınma İçin Girişimcilik
		Ukrayna'nın Toprak Bütünlüğü

Kaynak: UNBISNET. Yazar tarafından oluşturulmuştur. Oylamalar ile ilgili ayrıntılı bilgi Ek 1'de yer almaktadır.

Hem MERCOSUR ve UNASUR çatısı altında bulunan hem de ALBA üyesi olan devletler, örgütün genel yaklaşımlarının farklılaştığı ve bu yaklaşıma göre oy tercihinde bulunduğu oylamalarda ALBA'nın oylama davranışını benimsedikleri görülmektedir. Tablo 4'te ortaya konulduğu gibi, Bolivya ve Venezuela çeşitli konularda oylama tercihinde bulunurken, ALBA doğrultusunda hareket etmiştir. Bu çerçevede, önemli uluslararası siyasi meseleler olan İran ve Suriye'deki politik durum ve Kırım ve Abhazya ile Güney Osetya'nın statüsü konularında, eski Yugoslavya'ya yönelik yargılamalarda, Batı temelli İnsan Hakları Anlayışı konularında, kalkınmaya yönelik liberal kapitalist kapsamda atılacak adımlarda ve silah ticaretine yönelik konularda analiz birimlerinin örtüşen karaktere sahip olması, devletlerin norm çatışması yaşamasına sebep olmakta ve fırsat maliyeti ile hareket ederek bütüncül olarak örgütlerin bir arada ve tek yönde duruş sergilemesine engel olmaktadır. Bunun neticesinde örgütlerin verimlilikleri ve hedefleri doğrultusunda ilerlemeleri olumsuz olarak etkilenmektedir.

5. BULGULAR

Latin Amerika'daki örtüşen bölgeselcilik çerçevesinde analiz edilen birimler olan MERCOSUR, ALBA, UNASUR ve CELAC, çeşitli alanlarda faaliyet göstermektedir. Bu durum, örgütlerin aynı alanda konuları farklı şekilde ele almalarına sebep olmaktadır. Bu da birden fazla örgütte üyeliğe sahip olan devletlerin, örtüşen meselelerde çeşitli zorluklar yaşamasına yol açarken, meselelere yönelik farklı normların uygulanmasının öngörüldüğü şartlarda devletlerin normların fırsat maliyetlerine göre hareket etmeleri sorununu meydana getirmektedir. Bunun doğal bir uzantısı olarak, örgütlerin, zaman zaman işlevsiz kalma ihtimali artmaktadır. Fırsat maliyetine göre strateji kuran devletler bu örgütlerin, çözüm üretme ve ilerleme sağlama noktasında kilitlenmesine sebep olmaktadır. Bu dört örgüt özelinde, bütün örgütler

tarafından ticaret, yatırım, ekonomik birlik, enerji, çevre, güvenlik ile demokrasi ve insan hakları meseleleri ele alınmaktadır ve konuya dair bir normları bulunmaktadır. Diğer yandan, bu dört örgüt arasında kendi para birimine sahip olan tek yapılanma ALBA'dır. ALBA, ayrıca ideolojik çeşitliliğin bulunmadığı, tek tip anlayışın hüküm sürdüğü bir örgüt olarak karşımıza çıkmaktadır. Siyasi birlik ideasına ise sadece UNASUR ve CELAC gibi yapılanmalar anlaşma metinlerinde yer verirken, yine eğitim ve sağlık meseleleri yalnızca bu iki örgüt tarafından ele alınmaktadır. Bu örgütlerin tümü oy birliği karar alma mekanizmasına sahiptir. Oy birliği şartının aranarak kararların alınması sonucunda; aynı meseleleri çatışan normlar ile ele alan birden çok örgüte üye olan hükümetler, haiz oldukları ideolojik saiklere göre oy davranışları sergilemekte ve bu durum örgütlerin başarısını olumsuz yönde etkilemektedir.

Tablo 5: Latin Amerikadaki bölgesel örgütlerin örtüşme durumu

Bölgesel Örgüt Kapsamı	MERCOSUR 1994	ALBA 2004	UNASUR 2011	CELAC 2011
Üye devletlerin birden çok bölgesel örgüt üyeliği	+	+	+	+
Oy birliği mekanizması	+	+	+	+
Ticaret	+	+	+	+
Yatırım	+	+	+	+
Ekonomik entegrasyon	+	+	+	+
Parasal entegrasyon	-	+	-	-
Siyasi entegrasyon	-	-	+	+
Devletlerin yetki devri	-	-	-	-
Enerji	+	+	+	+
Çevre	+	+	+	+
Güvenlik	+	+	+	+
Eğitim	-	-	+	+
Sağlık	-	-	+	+
Demokrasi ve insan hakları	+	+	+	+
İdeolojik çeşitlilik	+	-	+	+

Analiz birimlerinin başarı düzeyleri noktasında ticaret hacimleri ile UNGA oy davranışları ele alınmıştır. Elde edilen veriler neticesinde MERCOSUR ve UNASUR'un üye devletlerin entegrasyonel çerçevede ticaret hacimlerine katkıda bulunduğu gözlemlenmiştir. Özellikle 2008 küresel ekonomik kriz ve 2011 Avro Krizi dönemlerinde negatif bir etkiye uğramadan başarılı bir şekilde ticari etkileşimde bulunmayı başarmışlardır. Diğer yandan, ALBA üyeleri ekonomik anlamda herhangi bir başarı gösteremezken, ticari anlamda Venezuela diğer üye devletlerle kıyaslanamayacak şekilde üstünlük sağlamıştır. Bu durumun oluşmasında ülkenin sahip olduğu petrol rezervleri kritik öneme sahiptir. CELAC ise üye devlet bakımından oldukça kapsayıcı olması sebebiyle değişken karaktere haizdir. Ancak bu örgüt içi ticaret miktarı kıtasal ve küresel ölçekte gerçekleştirilen ticaret miktarlarına oranlandığında dört

yapıda da gerilemeler olduğu görülmektedir. Analiz birimlerinin siyasi düzlemde uluslararası arenada yeknesak olarak hareket etme durumlarının incelendiği UNGA verileri ele alındığında, ideolojik olarak bolivarcı felsefe ile kurulmuş olan ALBA, ekonomik düzlemin aksine bir netice ile en başarılı örgüt konumundadır. Bu başarı düzeyi inceleme ölçeği ALBA içi gruplaşma olan Bolivya, Küba, Nikaragua ve Venezuela'ya indirildiğinde daha da artmaktadır. ALBA'dan sonra ikinci en başarılı yapılanma MERCOSUR'dur. MERCOSUR'daki başarı oranı ise Venezuela kapsam dışına alınarak yapılan değerlendirme sonucunda yükselmektedir. Benzer durum politik düzlemde üçüncü sırada başarı oranına sahip olan UNASUR için de geçerlidir. Bolivya ve Venezuela inceleme dışında tutulduğunda UNASUR'daki uzlaşma düzeyi artmaktadır. Bu noktada hem ALBA üyesi olan hem de diğer örgütlerde üyeliği bulunan devletlerin, oylama tercihlerinde fırsat maliyetine göre hareket ettiklerinde ve bir tercih yaptıklarında ALBA doğrultusunda karar verdikleri sonucuna ulaşılmaktadır. Bölgedeki en kapsayıcı örgütlerden biri olan CELAC ise politik düzlemde en başarısız uzlaşma oranına sahip analiz birimidir. Bu durumun oluşmasında birçok farklı siyasi ideolojiye haiz olan aktörleri bünyesinde barındırıyor olması etkilidir. Bu çıkarımların yanı sıra örgütlerin sahip oldukları üye sayısı ile uzlaşma oranı arasında bir bağlantı kurmak da mümkündür. Örgütlerin üye sayısı arttıkça yeknesak bir şekilde uluslararası arenada hareket etme seviyeleri azalırken, üye açısından kapsam azaldıkça birlikte hareket etme ihtimalinin arttığı görülmüştür.

6. SONUÇ

20. yüzyılın ortalarından itibaren var olmaya başlayan ve Soğuk Savaş sonrası dönemde görünürlüğü, bilinirliği ve etkinliği artan bölgeselcilik hareketleri, Avrupa Birliği'nin göstermiş olduğu başarıdan dolayı birçok uluslararası aktör tarafından benimsenmeye başlamıştır. Başta ekonomik kazanç olmak üzere ülkelerin gelişmişlik yolunda pozitif katkı sunma potansiyeli yüksek olan bölgeselcilik faaliyetleri, Latin Amerika ülkelerinin de yakından ilgilendiği bir konu olmuştur. İlk olarak 1829 yılında Simon Bolivar tarafından ABD'nin benimsemiş olduğu Monroe Doktrini'ne karşı kıtasal birliğin sağlanması gerekliliğinin dile getirildiği coğrafyada, süreç içerisinde çeşitli yapılanmalar ortaya çıkmıştır. Öyle ki, bu yapılanmalar neticesinde aynı konuyu, sorunu veya sektörü farklı şekillerde ele alıp irdeleyen bölgesel örgütler meydana gelmiştir.

Bu çalışmada, Latin Amerika'da bölgeselleşme süreci içerisinde oluşturulmuş bölgesel örgütler olan MERCOSUR, ALBA, UNASUR ve CELAC incelenmiştir. Bu inceleme gerçekleştirilirken ilk olarak örgütlerin anlaşma maddeleri ve hukuksal metinleri analiz edilmiştir. Analiz sonucunda bu dört örgütün ticaret, yatırım, ekonomik birlik, enerji, çevre, güvenlik ile demokrasi ve insan hakları meseleleri ile ilgili farklı ideolojik perspektiflerden, değişen ölçeklerde hükümlere sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Bu durum örtüşen bölgeselciliğin Latin Amerika'da var olduğunu ortaya koymuştur. Örtüşen bölgeselciliğin bölgesel örgütlerin

verimliliğine olan etkisi birincil olarak örgüt içi ticaret hacmi ve bunun genele yönelik gerçekleştirilen ticaret hacmine oranı üzerinden değerlendirilmiştir. MERCOSUR, UNASUR ve CELAC örgüt içi ekonomik entegrasyon noktasında gelişmiş ticaret hacimleri ile etkin bir şekilde hareket ederken, ALBA'da ise durumlar farklıdır. Venezuela dışında görece gelişmiş ekonomiye sahip üye devleti çatısı altında bulunmayan ALBA, kapitalist ekonomik anlayışı yerine sosyalist ekonomik düzeni uluslararası piyasaya hakim kılma amacına uzak durmaktadır. Kıtasal ve küresel ölçekte gerçekleştirilen ticaret kapsamında örgüt içi ticaret hacmi oransal olarak incelendiğinde ise ticaret hacim açısından kaydedilen ilerlemelere rastlanılmamaktadır. Yapılan ikinci inceleme ise örgütlerin uluslararası arenada yeknesak bir şekilde hareket etme düzeylerinin ortaya koyulması doğrultusunda yapılmıştır. Bu çerçevede Birleşmiş Milletler Genel Meclisi'nde CELAC'ın kuruluş tarihinden itibaren 71. Dönem sonunu ifade eden 2017 yılına kadar Latin Amerika ülkeleri tarafından sergilenen oy davranışları incelenmiştir. Uluslararası meseleleri benzer şekilde ele alma noktasında ideolojik çerçevede kurulmuş olan ALBA, analiz edilen diğer örgütlere göre daha başarılı oranlara sahiptir. ALBA'yı MERCOSUR takip ederken, bu konuda en başarısız olan oluşum ise CELAC'tır. Veriler incelendiğinde hem ALBA'ya hem de diğer örgütlere üye olan devletlerin, tercih yapma noktasında olduklarında ALBA ile birlikte hareket ettikleri görülmüştür. İdeolojik çeşitliliğin azaldığı veya örgütün üye profiline daraldığı durumlarda aynı yönde oy verme oranının arttığı da veriler neticesinde ulaşılan bir diğer bulgudur. Buna göre, örgütlerin üye sayıları ile aynı yönde oy kullanma oranları arasında ters orantının bulunduğu saptanmıştır.

Sonuç olarak, parçalı bir yapıda bölgeselcilik örtüsüne haiz olan Latin Amerika coğrafyası örtüşen bölgeselciliğe sahip bir alandır. Bu örtüşen bölgeselcilik durumu örgütlerin verimli bir şekilde hareket etme noktasında riskler doğurmaktadır. Bölge devletlerinin, aynı meseleyi farklı şekillerde ele alan birden çok örgüte üye olması örgütlerin işlerliğini ve imajını zedeleme ihtimalini oluşturmaktadır. Bu durum Latin Amerika bölgeselciliğinin önündeki en ciddi problemi oluşturmaktadır.

Kaynakça

- Acharya, A. (2001). *Constructing a Security Community in Southeast Asia*. London: Routledge.
- ALBA TCP (2006). Principles of ALBA. <http://alba-tcp.org:80/en>. adresinden alındı
- Antkiewicz, A. & Whalley, J. (2005). China's new regional trade agreement. *World Economy*, 28(10), 1539-1557.
- Baldwin, R. (1997). The causes of regionalism. *World Economy*. 20(7), 865-888.
- Barton, J.R. (2003). *A Political Geography of Latin America*. New York: Taylor & Francis.
- Bohórquez Morán, C. L. (2006). *Francisco de Miranda. Precursor de las Independencias de la América Latin*. Caracas: Fundación Editorial el perro y la rana.

- Briceno Ruiz, J. (2013). The Andes: A long tradition of thought and practice about regional integration, in A. R. Puntigliano and J. Briceño-Ruiz (Eds.), *The Resilience of Regionalism in Latin America and the Caribbean. Development and Autonomy*, (ss.146-182), Houndsmill: Palgrave.
- Carvalho, L. (2010). An introduction to the English version of MERCOSUR treaty and protocols. Filho, M. T. F., Lixinski, L. & Giuppon, M. B. O. (Eds.) *The Law of MERCOSUR*, Oregon: Hart Publishing, 425-473.
- CELAC, (2011(a)). Caracas Declaration: In the bicentenary of the struggle for independence towards the path of our liberators. <https://celac.rree.gob.sv/documento-oficial.adresindenalindi>
- CELAC, (2011(b)). Political declaration of punta cana. <https://celac.rree.gob.sv/documento-oficial.adresindenalindi>
- Cocks, P. (1980). Towards a Marxist theory of European integration. *International Organization*, 34(1), 1–40.
- Correa, F. (2010). Regional integration and development. Filho, M. T. F., Lixinski, L. & Giuppon, M. B. O. (Eds.) *The Law of MERCOSUR*, Oregon; Hart Publishing, 395-412.
- De La Reza, G. A. (2006). *El Congreso de Panamá de 1826 y Otros Ensayos de Integración Latinoamericana en el Siglo XIX*. México D.F.: Universidad Autónoma Metropolitana.
- Dominguez, J. (2007). International cooperation in Latin America: The design of regional institutions by slow accretion. Acharya, A. & Johnston A.I. (Eds.), *Crafting Cooperation. Regional International Institutions in Comparative Perspective*, Cambridge: Cambridge University Press, 83-128.
- Feinberg, R. & D. Boylan (1991). *Modular Multilateralism. North-South Economic Relations in the 1990s*. Washington DC: Overseas Development Council.
- Gilpin, R. (1987). *The Political Economy of International Relations*. New Jersey: Princeton University Press.
- Grabendorff, W. (2010). Brasil: De coloso regional a potencia global. *Nueva Sociedad*, 226 (1), 158–171.
- Gudynas, E. (2006). El camino de la integración sudamericana. *Integración Sur – CLAES*. <http://www.comunidadsudamericana.com/analisis/CumbreSudamericanaClaesCeades.pdf>. adresinden alindi. (Erişim Tarihi: 23.10.2018).
- Hettne, B., Inotai, A. & Sunkel, O., (1999). *Globalization and the New Regionalism*. Basingstoke: MacMillan.
- Hoffmann, S. (1982). Reflections on the nation-state in Western Europe today. *Journal of Common Market Studies*, 20(1–2), 21–37.
- Hurrell, A. (2016). Hegemony, liberalism and global order: What space for would-be great powers? *International Affairs*, 82(1), 1–19.

- Jaguaribe, H. (1968). *Economic and Political Development. A theoretical Approach and a Brazilian Case Study*. Cambridge: Harvard University Press.
- Keohane, R. O. 1984. *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. Princeton, NJ: Princeton University Press
- Kupchan, C. (2014). Unpacking hegemony: The social foundations of hierarchical order. Ikenberry, G. J. (Eds) *Power, Order and Change in World Politics*, Cambridge: Cambridge University Press, 19-60.
- Lixinski, L. (2010). Human rights in MERCOSUR. Filho, M. T. F., Lixinski, L. & Giuppon, M. B. O. (Eds.). *The Law of MERCOSUR*. Oregon; Hart Publishing, 351-365.
- Macedo Franca, A. C. (2010). MERCOSUR and Environmental Law. Filho, M. T. F., Lixinski, L. & Giuppon, M. B. O. (Eds.). *The Law of MERCOSUR*. Oregon; Hart Publishing, 225-241.
- Makarychev, A. (2013). Regionalism and identities in the common neighborhood: European and Russian discourse. *CEURUS EU-Russia Papers*, 10. <http://www.ceurus.ut.ee/wp-content/uploads/2011/06/MakarychevEU-Russia-paper-10.pdf>. adresinden alındı. (Erişim tarihi: 10 Aralık 2018)
- Milner, H. V. (1997). *Interests, Institutions and Information: Domestic Politics and International Relations*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Mistry, P. S. (2003). New Regionalism and Economic Development. Söderbaum, F & T. M. Shaw, T.M. (Eds). *Theories of New Regionalism: A Palgrave Reader*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 117-139.
- Moravcsik, A. (1991). Negotiating the Single European Act: National Interests and conventional statecraft in the European community. *International Organization*, 45(1), 19-56.
- Puntigliano, A. R. (2013). Geopolitics and integration: A South American perspective. A. R. Puntigliano, A.R. & Briceño-Ruiz, J. (Eds.), *The Resilience of Regionalism in Latin America and the Caribbean. Development and Autonomy*, Houndsmill: Palgrave, 19-52.
- RISKMA (2018). Ecuador announces Alba exit and criticizes Venezuelan crisis. <http://riskmasolutions.com/ecuador-announces-alba-exit-and-criticizes-venezuelan-crisis>. adresinden alındı. (Erişim tarihi: 13 Aralık 2018)
- Schmitter, P. C. (2005). Ernst B. Haas and the legacy of neofunctionalism. *Journal of European Public Policy*. 12 (2), 255-272.
- SELA. (2015). The Bolivarian alliance for the peoples of our America peoples. Trade Agreement (ALBA-TCP). No 11-15. <http://www.sela.org/media/2087752/di-11-alba-tcp-ing.pdf>. adresinden alındı. (Erişim tarihi: 15 Aralık 2018)
- Trujillo, C. H. (2018). En seis meses, Colombia estará oficialmente fuera de unasur: Duque. *EL Tiempo*. <https://www.eltiempo.com/politica/gobierno/colombia-oficializa-su-retiro-de-unasur-por-carta-enviada-260910>. adresinden alındı. (Erişim tarihi: 12 Aralık 2018)

- UNASUR (2011(a)). History. <https://www.unasursg.org/en/node/179>. adresinden alındı. (Erişim tarihi: 18 Aralık 2018)
- UNASUR(2011(b)). South American economy and finance council of unasur (CSEF). <https://www.unasursg.org/en/node/346>. adresinden alındı. (Erişim tarihi: 18 Aralık 2018)
- UNASUR (2011(c)). South American education council of unasur (CSE). <https://www.unasursg.org/en/node/347>. adresinden alındı. (Erişim tarihi: 18 Aralık 2018)
- UNASUR (2011(d)). South American council on health of unasur (CSS). <https://www.unasursg.org/en/node/340>. adresinden alındı. (Erişim tarihi: 18 Aralık 2018)
- UNASUR(2011(e)). South American government health institute – ISAGS. <https://www.unasursg.org/en/node/184>. adresinden alındı. (Erişim tarihi: 18 Aralık 2018)
- UNASUR (2011(f)). South American defense council (CDS). <https://www.unasursg.org/en/node/339>. adresinden alındı. (Erişim tarihi: 18 Aralık 2018)
- UNASUR (2011(g)). Center for strategic defense studies (CEED – CDS). <https://www.unasursg.org/en/node/183>. adresinden alındı. (Erişim tarihi: 18 Aralık 2018)
- UNASUR (2011(h)). South American council on safety, justice and coordination of action against transnational organized crime (DOT). <https://www.unasursg.org/en/node/350>. adresinden alındı. (Erişim tarihi: 18 Aralık 2018)
- UNBISNET. United Nations bibliographic information system. <http://unbisnet.un.org:8080/ipac20/ipac.jsp?profile=> adresinden alındı. (Erişim tarihi: 18 Aralık 2018)
- Uyanık, Ö. (2014). *Latin Amerika'nın Devrimci Tarihi*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- WITS World Bank. Country Profile. <https://wits.worldbank.org/countrystats.aspx?lang=en>. adresinden alındı. (Erişim tarihi: 21 Aralık 2018)
- WTO Data. International trade statistics. <https://data.wto.org>. adresinden alındı. (Erişim tarihi: 26 Aralık 2018)

Gökhan KATITAŞ – gokhan.katitas@marmara.edu.tr

Gökhan Katitaş is a Research Assistant at Marmara University. He holds B.Sc. degree in Political Science and International Relations and MBA degree in International Political Economy from Marmara University. He is PhD candidate in International Political Economy at Marmara University. His research interests include political economy, regionalism, geopolitics and Latin America in World Politics.

EKLER**Ek 1.** Latin Amerika'da örtüşen bölgeselcilik kapsamında çatışan UNGA oylama konuları

66. Dönem					
MERCOSUR-Venezuela Çatışan Oylamalar		UNASUR-Bolivia ve Venezuela Çatışan Oylamalar		ALBA Dörtlüsü Hayır Uzlaşıları	
Görüşme Numarası	Konu	Görüşme Numarası	Konu	Görüşme Numarası	Konu
174	Kuzey Kore'de İnsan Hakları	175	İran'da İnsan Hakları	175	İran'da İnsan Hakları
176	Suriye'de İnsan Hakları	253A	Suriye'deki Durum	253A	Suriye'deki Durum
195	Kalkınma İçin Tarım Teknolojisi	253B	Suriye'deki Durum	253B	Suriye'deki Durum
231	Deniz Hukuku				
253A	Suriye'deki Durum				
253B	Suriye'deki Durum				
283	Abhazya ve Güney Osetya'daki Mülteciler ve Yerinden Olmuş Kişiler				
67. Dönem					
MERCOSUR-Venezuela Çatışan Oylamalar		UNASUR-Bolivia ve Venezuela Çatışan Oylamalar		ALBA Dörtlüsü Hayır Uzlaşıları	
Görüşme Numarası	Konu	Görüşme Numarası	Konu	Görüşme Numarası	Konu
78	Deniz Hukuku	182	İran'da İnsan Hakları	182	İran'da İnsan Hakları
168	Yargısız ve Keyfi İnfaz	183	Suriye'de İnsan Hakları	183	Suriye'de İnsan Hakları
182	İran'da İnsan Hakları	202	Kalkınma İçin Girişimcilik	202	Kalkınma İçin Girişimcilik
183	Suriye'de İnsan Hakları	234A	Silah Ticareti Anlaşması	234A	Silah Ticareti Anlaşması
202	Kalkınma İçin Girişimcilik	234B	Silah Ticareti Anlaşması	234B	Silah Ticareti Anlaşması
234A	Silah Ticareti Anlaşması	243	Eski Yugoslavya'daki Yargı İhlallerinden Sorumlu Kişiler	243	Eski Yugoslavya'daki Yargı İhlallerinden Sorumlu Kişiler
243	Eski Yugoslavya'daki Yargı İhlallerinden Sorumlu Kişiler	262	Suriye'deki Durum	262	Suriye'deki Durum
262	Suriye'deki Durum	268	Abhazya ve Güney Osetya'daki Mülteciler ve Yerinden Olmuş Kişiler	268	Abhazya ve Güney Osetya'daki Mülteciler ve Yerinden Olmuş Kişiler
268	Abhazya ve Güney Osetya'daki Mülteciler ve Yerinden Olmuş Kişiler				
68. Dönem					
MERCOSUR-Venezuela Çatışan Oylamalar		UNASUR-Bolivia ve Venezuela Çatışan Oylamalar		ALBA Dörtlüsü Hayır Uzlaşıları	
Görüşme Numarası	Konu	Görüşme Numarası	Konu	Görüşme Numarası	Konu
31	Silah Ticareti	31	Silah Ticareti	31	Silah Ticareti
70	Deniz Hukuku	182	Suriye'deki Durum	182	Suriye'deki Durum

144	İnsan Hakları Konseyi Raporu	184	İranda Durum	184	İranda Durum
182	Suriye'deki Durum	262	Ukrayna'nın Toprak Bütünlüğü	262	Ukrayna'nın Toprak Bütünlüğü
184	İranda Durum				
262	Ukrayna'nın Toprak Bütünlüğü				
69. Dönem					
MERCOSUR-Venezuela Çatışan Oylamalar		UNASUR-Bolivya ve Venezuela Çatışan Oylamalar		ALBA Dörtlüsü Hayır Uzlaşları	
G ö r ü ş m e Numarası	Konu	Görüşme Numarası	Konu	G ö r ü ş m e Numarası	Konu
49	Silah Ticareti	49	Silah Ticareti	49	Silah Ticareti
188	Kuzey Kore'de İnsan Hakları	188	Kuzey Kore'de İnsan Hakları	188	Kuzey Kore'de İnsan Hakları
189	Suriye'de İnsan Hakları	189	Suriye'de İnsan Hakları	190	İranda İnsan Hakları
190	İranda İnsan Hakları	190	İranda İnsan Hakları		
210	Kalkınma İçin Girişimcilik				
286	Abhazya ve Güney Osetya'daki Mülteciler ve Yerinden Olmuş Kişiler				
70. Dönem					
MERCOSUR-Venezuela Çatışan Oylamalar		UNASUR-Bolivya ve Venezuela Çatışan Oylamalar		ALBA Dörtlüsü Hayır ve Çekimser Uzlaşları	
G ö r ü ş m e Numarası	Konu	Görüşme Numarası	Konu	G ö r ü ş m e Numarası	Konu
10	Uluslararası Atom Enerjisi Raporu	10	Uluslararası Atom Enerjisi Raporu	10	Uluslararası Atom Enerjisi Raporu
58	Silah Ticareti	58	Silah Ticareti	58	Silah Ticareti
161	İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korunması	161	İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korunması	161	İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korunması
168	Demokratikleşmenin Desteklenmesi ve Seçimler Konularında BM'nin Rolünün Artırılması	172	Kuzey Kore'de İnsan Hakları	172	Kuzey Kore'de İnsan Hakları
172	Kuzey Kore'de İnsan Hakları	173	İranda İnsan Hakları	173	İranda İnsan Hakları
173	İranda İnsan Hakları	198	Sürdürülebilir Kalkınma İçin Tarım Teknolojisi	198	Sürdürülebilir Kalkınma İçin Tarım Teknolojisi
198	Sürdürülebilir Kalkınma İçin Tarım Teknolojisi	234	Suriye'de İnsan Hakları	234	Suriye'de İnsan Hakları
234	Suriye'de İnsan Hakları				
265	Abhazya ve Güney Osetya'daki Mülteciler ve Yerinden Olmuş Kişiler				
71. Dönem					
MERCOSUR-Venezuela Çatışan Oylamalar		UNASUR-Bolivya ve Venezuela Çatışan Oylamalar		ALBA Dörtlüsü Hayır Uzlaşları	
G ö r ü ş m e Numarası	Konu	Görüşme Numarası	Konu	G ö r ü ş m e Numarası	Konu

50	Silah Ticareti	50	Silah Ticareti	50	Silah Ticareti
69	Kitlesel İmha ve Kimyasal Silahların Kullanımı	69	Kitlesel İmha ve Kimyasal Silahların Kullanımı	69	Kitlesel İmha ve Kimyasal Silahların Kullanımı
130	Suriye'deki Durum	130	Suriye'deki Durum	130	Suriye'deki Durum
204	İranda İnsan Hakları	204	İranda İnsan Hakları	204	İranda İnsan Hakları
205	Kırım ve Sivastopol'da İnsan Hakları	205	Kırım ve Sivastopol'da İnsan Hakları	205	Kırım ve Sivastopol'da İnsan Hakları
221	Sürdürülebilir Kalkınma İçin Girişimcilik	221	Sürdürülebilir Kalkınma İçin Girişimcilik	221	Sürdürülebilir Kalkınma İçin Girişimcilik
248	Mart 2011'den Beri Suriye'de Geçekleşen Suçlar ve Sorumluların Cezalandırılması	248	Mart 2011'den Beri Suriye'de Geçekleşen Suçlar ve Sorumluların Cezalandırılması	248	Mart 2011'den Beri Suriye'de Geçekleşen Suçlar ve Sorumluların Cezalandırılması
257	Deniz Hukuku	290	Abhazya ve Güney Osetya'daki Mülteciler ve Yerinden Olmuş Kişiler	290	Abhazya ve Güney Osetya'daki Mülteciler ve Yerinden Olmuş Kişiler
290	Abhazya ve Güney Osetya'daki Mülteciler ve Yerinden Olmuş Kişiler				